

VEHBÎ-İ YEMÂNÎYE AİT BİR MESNEVÎ ŞERHİ
"KİTÂB-I RÛHANÎ FÎ ŞERH-İ MESNEVÎ-İ MUHTASAR-I NÛRÂNÎ"
VE BU ESERDEKİ VEHBÎ-İ YEMÂNÎ MANZUMELERİ

A MASNAWI COMMENTARY AUTHORED BY VEHBÎ-İ YEMÂNÎ
"KİTÂB-I RÛHANÎ FÎ ŞERH-İ MESNEVÎ-İ MUHTASAR-I NÛRÂNÎ"
AND THE POEMS OF VEHBÎ-İ YEMÂNÎ IN THIS COMMENTARY

HALİME ÇAVUŞOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Asst. Prof. Dr., Erzurum Technical University, Faculty of Literature, Department of Language and Literature

cavusogluhalime@erzurum.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0001-8717-5679>

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute
TAED-65, Mayıs - May 2019 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-Article Types : Araştırma Makalesi-Research Article

Çeliş Tarihi-Received Date : 01.11.2018

Kabul Tarihi-Accepted Date : 28.02.2019

Sayfa-Pages : 9-55

 <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4053>

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

This article was checked by

 iThenticate

VEHBÎ-İ YEMÂNÎ'YE AİT BİR MESNEVÎ ŞERHİ
"KİTÂB-I RÛHANÎ FÎ ŞERH-İ MESNEVÎ-İ MUHTASAR-I NÛRÂNÎ"
VE BU ESERDEKİ VEHBÎ-İ YEMÂNÎ MANZUMELERİ
A MASNAWI COMMENTARY AUTHORED BY VEHBÎ-İ YEMÂNÎ "KİTÂB-
I RÛHANÎ FÎ ŞERH-İ MESNEVÎ-İ MUHTASAR-I NÛRÂNÎ" AND THE
POEMS OF VEHBÎ-İ YEMÂNÎ IN THIS COMMENTARY

HALİME ÇAVUŞOĞLU

Öz

Ünü ve tesiri yüzyılları ve sahaları aşmış olan Mesnevî üzerine asırlar boyunca farklı nitelikte ve çok sayıda çalışma yapılmıştır. Mesnevî'nin daha iyi anlaşılması için yapılmış olan şerh çalışmaları da bunlardan biridir. Mesnevî'nin tamamına ya da bir bölümüne yapılmış olan bu şerhler, Anadolu'da XV. yüzyılda başlamış ve daha sonra yaygınlık kazanarak devam etmiştir. Mesnevî'nin bir bölümüne yapılmış olan şerhlerden birisi de Vehbî-i Yemânî'ye ait olan Kitâb-ı Rûhânî fi Şerh-i Mesnevî-i Nûrânî adlı eserdir. Mesnevî'nin ilk 143 beytinin şerh edildiği eserde muhtelif şairlere ait Arapça, Farsça, Türkçe manzumelere, ayet ve hadislere, peygamber kıssalarına, evliyâ, enbiyâ menkıbelerine yer verilmiş, özellikle şerhin nesir kısımlarında süslü bir dil kullanılmıştır. Şerhin içerisinde veya yazma nüshanın başında ve sonunda Vehbî-i Yemânî'ye ait çok sayıda manzume yer almaktadır. Nüshada şerhten bağımsız olarak verilen bu manzumeler, kaynaklarda daha fazla ilmî yönüyle tanıtılan şârihin şairlik kabiliyetini göstermesi bakımından önemlidir. Bu çalışmada XVII. yüzyılın âlim bir şahsiyeti olan Vehbî-i Yemânî ve eserleri, kaynaklardan ve şerhinden hareketle tanıtılacak, nüshada şerhten ayrı olarak verilmiş manzumeleri transkripsiyonlu metin olarak verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mesnevî, Mevlânâ, Şerh, Manzume.

Abstract

Considerable amount of studies have been carried out on Masnawi, whose fame and influence were over the centuries and fields. One kind of such works is the commentaries that have been made for a better understanding of Masnawi. These commentaries, which were made to all or part of the Masnawi, began in Anatolia in the 15th century and continued by becoming widespread. One of the commentaries made to a section of the Masnawi is the Kitâb-ı Rûhânî fi Şerh-i Mesnevî-i Nûrânî authored by Vehbî-i Yemânî. The book in which the first 143 couplets of the Masnawi were commented on includes Arabic, Persian, Turkish poems authored by various poets, verses and hadiths, also story of the prophets. It uses a fancy language especially in the text parts of the commentary. There are numerous poems belonging to Vehbî-i Yemânî at the beginning and the end of the copy of the manuscript along with the ones included within the commentary. These poems, which are given independently of the commentary in the copy of the manuscript, are important in terms of showing the commentator's poetical ability. In this study, Vehbî-i Yemânî, who is a scholar of the 17th century, and his works will be introduced with the help of the literature and his commentary. His poems which are included additionally in the copy of the manuscript will also be given as transcribed text.

Key Words: Masnawi, Mevlânâ, Commentary, Poem.

Giriş

*Mesnevî ammâ ki her beyti cihân-ı ma'rifet
Zerresiyle âftâbının berâber pertevi
Nef'i (Akkuş 1993: 50)*

Birinci cildinin ön sözünde "Mesnevî, hakikate ulaşmak ve Allah'ın sırlarına âgâh olmak, akıl erdirmek isteyenler için bir yoldur. Mesnevî, din asıllarının asıllarının asıllarıdır. Allah'ın en büyük şaşmaz şer'i'ati, hakikate giden nurlu yoludur. Mesnevî, içinde kandil bulunan kandilliğe benzer. Sabahlardan daha nurlu surette parlar. Hakikati arayan gönüller için bir cennettir. Mesnevî'nin pınarları var, dalları var, budakları var, bu pınarlardan bir tanesine "Selsebil" derler. Burası makam sahiplerince, kalpleri uyanık insanlarca en hayırlı duraktır. En güzel dinlenme yeridir. Hayırlı insanlar, iyi kimseler, orada yerler, içerler, neşelenirler, ferahlanırlar. Mesnevî, imanlılara şifâ, imansızlara hasrettir. Nitekim, Hakk: 'Kur'ân-ı Kerim ile çoğunun yolunu azıtır, çoğunun yolunu doğrultur. Hidâyete eriştirir.' demişlerdir. Şüphe yok ki Mesnevî, temizlenmiş kişiler için gönüllere şifadır. Hüzünleri giderir. Kur'ân'ı açıkça anlamaya yardım eder. Huyları güzelleştirir. Gönülleri temiz insanlardan, hakikati sevenlerden başkalarının Mesnevî'ye dokunmasına müsâade yoktur (Can 2010: 11)." ifadeleri ile takdim edilen Mesnevî, tasavvuf edebiyatının en ünlü ve önemli eseridir. "Öteden beri İslâm âleminin her alanında, bilhassa Hind ve İran'da pek büyük olan bu nüfuz, Anadolu Türkleri üzerinde, daha yazıldığı zamandan başlayarak fevkalâde tesirli olmuştur (Köprülü 2013: 221)." Ünü ve tesiri sınırları aşan Mesnevî, klasik edebiyatın bir nazım şeklinin adını taşımakla beraber bu nazım şeklinin önüne geçmiştir. Zira "Anadolu'da yazılmış olan birçok mesnevîyi, gerek şekil gerek muhteva yönünden etkileyen eser, bu nazım türüne verilen adın âlemi olmuş, 'mesnevî' dendiğinde önce Mevlânâ'nın eseri akla gelmiştir (Ünver 2017: 431)." açıklaması da bunu destekler niteliktedir. Mevlânâ'nın Mesnevî'si şekil özelliklerinin ötesinde mana hususiyetleri ile değerlidir. Onun amacı, "... öncelikle insanın kendinin farkında olması ve daha sonra da bu farkındalık sayesinde merkezden en uç noktaya kadar bütün hakikatleri idrak etmesidir (Demirel 2007: 472)." şeklinde eserin manasını, sırrını yakalayan insanın, kâmil insan olma yolculuğunu aydınlatmaktır. "Mevlânâ Mesnevî'nin lafiz, vezin, şiir ve hikâyeden (sûret) ibaret bulunmadığını, asıl amacın mânânın muhataba ulaştırılması olduğunu söyleyerek (O mânadır, faûlün fâilât değil; VI, beyit 160) sûrete takılıp kalınmaması için uyarılarda bulunmuş, sûrete takılanların mânadan nasip alamayacağını, mânadan nasip alanların ise bunu sûret vasıtasıyla gerçekleştirdiğini belirtmiştir (Ceyhan 2004: 327)."

"Mevlânâ Mesnevî'sinde bilgilendirici ve öğretici bir yol izlemiş, dinî ve tasavvufî bilgileri, yaşadığı yıllara kadar hayata geçen anlayış ve tavırları konu edinmiştir. Bu nedenle altı defter/cilt hâlinde yaklaşık yirmi altı bin beyti ihtivâ eden Mesnevî'si dünyada çok ilgi toplamış ve asırlar boyu çok geniş bir sahada üzerinde şerh, tercüme, seçme, konulara göre tasnif ve sözlük çalışmaları yapılmıştır. Mesnevî'nin, başta Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi ve İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde olmak üzere yüzlerce belki de bini aşkın yazma nüshası ve İstanbul, Tahran, Bulak, Bombay, Tebriz, Loknov, Ganpur, Münih, Londra gibi şehirlerde yapılmış yüze yakın baskısı mevcuttur. Bu eserin daha çok Türkçe ve Farsça olmak üzere çeşitli dillerde yazılmış kırkı aşkın şerhi bulunmaktadır

(Karaismailoğlu 2012: 30)." Dinî ve tasavvufî konuların öğretici bir üslupla dile getirildiği bu eser, yukarıda da ifade edildiği gibi zengin bir şerh geleneğini beraberinde getirmiştir. Anadolu sahasında XV. yüzyılda Muînî'nin yapmış olduğu ve Mesnevî'nin 1. cildini içeren "Ma'nevî-i Murâdiyye" adlı şerhle başlayan Mesnevî'yi şerh etme geleneği, yüzyıllarca devam etmiştir. Bu şerhlerin kimisi Mesnevî'nin tamamına yapılmış kimisi de eserin bir bölümü dikkate alınarak yapılmıştır¹. Bu şerhlerden Mesnevî'nin tamamına yapılmış şerhler yedi tane olarak zikredilmektedir. "Bunlar; Şem'î Dede (ö. 1596'dan sonra), Ankaravî İsmail Rusûhî Dede (ö. 1631), Şifâî Mehmed Dede (ö. 1671), Şeyh Murad-ı Buhârî (ö. 1848), Ahmed Avni Konuk (ö. 1938), Tâhirü'l-Mevlevî (ö. 1951) ve Abdülbaki Gölpınarlı'dır (ö. 1982) (Güleç 2008: 139)." Kaynaklarda eserin tamamına yapılan şerhlerin dışında sadece bir bölümüne yapılan birçok şerhin ismi zikredilmektedir. Bunlardan bir tanesi de XVII. yüzyılda Vehbî-i Yemânî tarafından kaleme alınmış olan Kitâb-ı Rûhânî fî Şerh-i Mesnevî-i Nûrânî'dir.

1. Vehbî-i Yemânî ve Kitâb-ı Rûhânî fî Şerh-i Mesnevî-i Nûrânî Adlı Eseri

Vehbî-i Yemânî hakkında kaynaklarda² çok az bilgi bulunmaktadır. Osmanlı Müellifleri'nde Kadri Mehmed Efendi ismiyle, Hadiyyât'ta Bağdatlı İsmail Paşa tarafından Abdülkadir b. Osman ismiyle tanıtılan Vehbî-i Yemânî, bazı kaynaklarda Kadrî Bigavî olarak da tanıtılmaktadır. Bağdatlı İsmail Paşa, onun Kadrî ve Vehbî mahlaslarını kullandığını ifade etmektedir. Kitâb-ı Rûhânî fî Şerh-i Mesnevî-i Nûrânî adlı eserinde ise Vehbî-i Yemânî isminin Kadrî olduğunu şöyle ifade etmektedir: "Bu kıtreden kemter ü haķır olan Vehbî-i Yemânî ki el-müsemmâ bi-Ķadrîdür, қатарât-i Şebnem-i Subĥân du'âdan ferâmûŐ buyurmayalar. [126b-127a]" Aslen Bigalı olan Kadrî Efendi, "Ale'l-usûl tahsil ve ahz-i icâzeden sonra tevsî-i malûmât ve ikmâl-i tahsil için Arabistan'ın bilhassa Yemen kıt'asına giderek senelerce ikamet ve nuhbe-i âmâlî bulunan tahsil-i ilme mevâzebetle istihsâl-i marifet eyledi. Ba'dehû memleketine, daha sonra İstanbul'a gelerek tedris ve telife başladı (Bursalı 2007: 421)." açıklamasında ifade edildiği gibi uzun yıllar eğitim için Yemen'de bulunmuş bundan dolayı da eserlerinde Vehbî-i Yemânî ismini mahlas olarak kullanmıştır. Vefat tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber Şerh-i Kasîde-i İbn Düreyd adlı eserini 1065 yılında tamamlaması vefatının bu tarihten sonra gerçekleşmiş olabileceğini gösterir. Hayatına dair bu bilgilerin dışında çok fazla bilgi bulunmayan Vehbî-i Yemânî ile ilgili Kitâb-ı Rûhânî fî Şerh-i Mesnevî-i Nûrânî adlı eserinde Őu manzume yer almaktadır:

¹ Güleç, bu şerhleri "Tamamına yapılan şerhler, Kısmen yapılan şerhler, Mesnevî'den yapılan intihab şerhleri, Dibace şerhleri, Mesnevî'nin birkaç beytine yapılan şerhler, İlk on sekiz beyit şerhleri, Seçme beyitlere beş beyit ilavesi ile yapılan şerhler (2008: 136-242)." olarak gruplandırmıştır.

² bkz. Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, C. 1, 2007, s. 421,422; Bağdatlı İsmail Paşa, Hadiyyât Al-'Ârifin Asmâ' Al-Mu'allifin ve Âsâr Al-Musannifin, C.1, s. 601-602; Mustafa Celil Altuntaş, Süyûtî'nin Cami's-Saĥîr'inin Osmanlı Hadis Eğitimindeki Yeri, s. 346-354; Abdülhamit Birşık, Recep Arpa, Osmanlı Dönemi Tefsir Çevirileri, s. 216-217.

[131a] **El-muḥarrirü'l-fakîr ‘Ale'l-mevlevî El-medenî**

Mazḥar-ı sırr-ı Hüdâ fazl-ı belâgat kânı
Âsumân-ı hünerüñ mihr ü meh-tâbânı

E‘ nâ Vehbî-i Yemânî-i ḥamîde ḥaşlet
Ki odur şimdi suḥan kişverinüñ Selmân'ı

‘Iyd-i ekberdür anuñ meclisi ḳadrin biline
Ḳadre irmek gibidür şoḫbetinüñ her ânı

Dem-i cân-baḫş ile dilleri ihyâ eyler
Şanki getürdi Yemen'den nefes-i Raḫmân'ı

Reşehât-ı ḳalemin görmiş olaydı yâḳût
Ele almaz idi bir daḫı ḫaḫ-ı reyḫânı

Bu cihân içre eger var ise bir ehl-i naẓar
Ne ‘aceb görmeyeler şöylece bir insânı

Merdüm-i dîde-şıfat dîdeden olmuş pinhân
Kûr u a‘ mâ dil olanlar nice görsün anı

Aşfiyâ zümresinüñ bende-i efgendesidür
Fuḳarâ vü sulḫânüñ ḳulı hem ḳurbânı

Vaşfi zâtı gibi taḳrîr ü beyândan efzûn
Yücedür her ne ḳadar medḫ olunursa şânı

Mevlevî sözi dirâz itme du‘âya başla
Nâ-murâd ile ḫasûdı şen ola ḫullânı

Ḫaḫ mu‘îni ola dünyâda o kâmil şıfatuñ
İde dîdârını ‘uḳbâda ana erzâni

Şârihin şiirinin, şahsının övüldüğü manzumede Yemen'den geldiği açıkça ifade edilmiş ve ilme, âlime verdiği değer de yinelenmiştir.

1.1. Vehbî-i Yemânî'nin Eserleri

Ulemâ-yı a'lâmdan tabiat-i şi'riyyeye mâlik fazıl bir zat (Bursalı 2016: 421) olarak tanıtılan Vehbî-i Yemânî'nin kaynaklarda dört büyük eserinden bahsedilmektedir. Vehbî-i Yemânî ise üzerinde duracağımız Kitâb-ı Rûhânî fi Şerḫ-i Mesnevî-i Nûrânî'de metnin içerisinde ve der-kenarlarda bazı eserlerinin isimlerini şöyle zikretmektedir:

Genc-i Nihânî nâmına olan iki mücelled kitâbımız şerḫ-i muḫtaşar-ı meşnevî-i Mevlânâ-i kâm-yâb düşmüşdür ve her fenden altmış yetmiş bâb vâḳı‘ olmuşdur. Bâb-ı evvelinde faşl-ı nâyde dinilmiş eş‘âr ü güftârimuzdandır. [20a]

Genc-i Nihânî ve Kenz-i Me'ani Li-Vehbî-i Yemânî nâmına olan şerh-i müşkilât-ı Mesnevî'de nefsün desâyis ü hâlâtı ve envâ' u eşnâf-ı shevâtı beyân u 'ayân olunmuştur. [125a]

Hâşiye: İblisün 'aded-i esmâ vü hüsni üzerine ne kadar mücellâ vü mazharı olduğu ol kitâb-ı Genc-i Nihânî ve Kenz-i Me'ani'de tahtîr ü imlâ ve takrîr ü inşâ itmişüz. [126b]

Ser-i kaleminden müsveddemizdür ve Tefsîr-i Beğavî'ye Türkî şerh yazub iki mücellad kitâb itdükdün şoñra Câmî'ü's-Sagîr 'Anî'l-Beşîr Ve'n-Nezîr'i tarz-ı inşâda Türkî'ye tercüme idüb mufaşşal kitâb itmişüz ve beş on pâre kitâbuñ dañı cevâhir-i zevâhir ihtîrâ' u icâdı silk-i beyân ibdâ'a çekilmişdür. [127a]

Bu açıklamalardan şârihin ilmi ve edebî anlamda birçok eser kaleme aldığı anlaşılmalıdır. Kaynaklarda da ismi geçen bu eserler şu şekilde sıralanabilir:

1.1.1. Genc-i Nihânî ve Kenz-i Meânî

Hadiyyat'ta ferağ kaydı 1040 (Bağdatlı 1951: 601) olarak belirtilen eser, Osmanlı Müellifleri'nde mesnevî tarzında bir manzume (Bursalı 2016: 422) olarak tanıtılmaktadır. Eser, Vehbî'nin ifadelerine göre ise inşâ tarzında yazılmış her fenden altmış yetmiş babın yer aldığı ilmi bir çalışmadır.

1.1.2. Terceme-i Câmî'ü's-Sagîr³

Hicri 1043 yılında tamamlanan eser, Münavî'nin et-Teysîr isimli Câmî'ü's-Sagîr şerhinin tercümesidir. Üç ciltlik bu eser Sultan 4. Murat'a sunulmuştur. Altuntaş, eserin birinci cildinin yazımından sonra yazarın ara verdiğini daha sonra Peygamber Efendimizi rüyasında gördükten sonra eseri tamamladığını ifade etmektedir.

1.1.3. Tefsîrü'l-Kur'an ve Tenvîrü'l-İrfân⁴

Hicri 1039-1040 yılları arasında tamamlanan eser Begavî tefsirinin tercümesi olan eserinin bahsini Mesnevî şerhinde geçirmektedir. İki cilt bir arada döt ciltten oluşmaktadır. Kaynaklarda Sultan 4. Murat'a sunulduğu bildirilmektedir.

1.1.4. Şerh-i Kasîde-i İbn Düreyd

Hicri 1065 tarihli eserin Aşır Efendi koleksiyonunda (Bağdatlı 1959: 602) yer aldığı ifade edilmektedir.

1.1.5. Kitâb-ı Nûrânî fî Şerh-i Mesnevî-i Muhtasar-ı Nûrânî

Eserin sonunda yer alan ferağ kaydına göre Hicri 1037 tamamlanmış olan Mesnevî şerhidir. Eser, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin bütününe yapılmış bir şerh olmayıp bir kısmının şerhi olarak değerlendirilebilir. Şerhin tek nüshası Fransa Millî Kütüphanesi'nde yer almaktadır. Eserin künyesi şöyledir:

³ Eser hakkında geniş bilgi için bkz. Mustafa Celil Altuntaş, Süyüti'nin Cami's-Sagîr'inin Osmanlı Hadis Eğitimindeki Yeri, 2017, s.346-354.

⁴ Eser hakkında geniş bilgi için bkz. Abdulhamit Birşik, Recep Arpa, Osmanlı Dönemi Tefsir Çevirileri, 2011, s. 216-217.

Arşiv No: Regius

Eser Adı: Kitâb-ı Nûrânî fî Şerh-i Mesnevî-i Muhtasar-ı Nûrânî

Eserin Bulunduğu Yer: Fransa/Fransa Millî Kütüphanesi

Ölçü: 215x155 mm

Yaprak: 131

Yazı Türü: Arapça İfadeler Nesih; Türkçe ve Farsça ifadeler Divanî Özellikler Gösteren Talik Kırması

Metinde eserin ismi [3a]'da şöyle geçmektedir: Kitâb-ı Nûrânî fî Şerh-i Meşnevî-i Muhtaşar-ı Nûrânî Li-Vehbî-i Yemânî bi-‘avnilâhi'l-muktediri's-şamedânî. Şerhe dair birkaç kaynaktaki⁵ isminin geçmesinin dışında bilgi yoktur. 131 varaktan oluşan şerh, Mesnevî'nin ilk 143 beytini kapsamaktadır. Eserin ilk üç ve son dört varığında Vehbî-i Yemânî'nin manzumeleri yer almaktadır. Şerh, [3b]de ilk beyit olan

Bişnev ez ney çün şikâyet mî küned

Ez cüdâyîhâ hikâyet mî küned (Tahir-ül Mevlevî ? : 49)

başlamakta [127a]da

În nedâred âhir ez âğâz gûy

Rev temâmî in hikâyet bâz gûy (Tahir-ül Mevlevî ? : 151)

beytinin şerhiyle son bulmaktadır.

Şerh, Arapça, Farsça ve Türkçe manzumelerin çoğunlukta olduğu manzum mensur karışık bir yapı arz etmektedir. Metinde Molla Câmî'den, Attar'a, Hafız'dan Sâdî'ye, Urîfî'ye, İbn-i Fâriz'e, Hayâlî Bey'e, Mevlânâ Bâkî'ye kadar pek çok şairin beyitlerine ve manzumelerine yer verilmiştir. Ayrıca şârih, metinde kendine ait uzun manzumelere, beyitlere yeri geldikçe "li-münşî" yan başlığıyla yer vermiştir. Bunların dışında metinde şerh edilen Mesnevî beyitleri ise "Mesnevî, Mevlânâ Kuddise Sırrehu, Esrâr, Kale Kuddise Sırrehu" ifadeleriyle diğer manzumelerden ayrılmıştır. Eserde başta ve sonda şerhin dışında yer alan manzumelerin dışında şerhin içinde şârihe ait olan manzumeler ve beyitler Vehbî-i Yemânî'nin ilmi yönü kadar şairlikte de mahir olduğunu göstermektedir. Örneğin 7. beytin şerhinde zikredilen, şârihin Genc-i Nihânî adlı eserinde bulunduğunu ifade ettiği 62 beyitlik ney üzerine yazılmış manzume neyin tasavvufî sembolizm noktasında taşıdığı anlamları ifade etmesi bakımından oldukça dikkat çekicidir:

[20a]

Ꞑulak tut nâye diñle ehl-i ‘aşkı

Ne iñler gör dil-i erbâb-ı şevkı

İder eyyâm-ı fırkatden hikâyet

Görinür ol hikâyetden şikâyet

⁵ Mevlana Bibliyografyası, (Ed. Tuncel Acar, Sema Akıncı), 2007, s. 705; Mehmet Önder vd., Mevlâna Bibliyografyası, 1974, C.2, s. 137 ve bu çalışmadan hareketle İsa Çelik, Mesnevî-i Manevî, 2005, s.677.

Ayırmiş meskeninden nâyi gerdün
‘ Aceb mi cûy eşkin kılsa Ceyhûn

Şikâyet eylese neyler vaţandan
Kopar feryâd u nâle merd ü zenden

Neyi ko tut kulağ neyden hevâya
Gelen kimdür şadâsızdan şadâya

Ney insân oldu vü insân müzâhir
Degil dil bundan artık nuţka kâdir

Cihân ney neyzeni rûh-ı mu‘ azzam
Beni söyletme bundan artık ebsem

Muhabbet dilberine neyler ‘ aşık
O dilberdendür anlarda şakâşık

Fiğânı neyzen eyler şanma neyler
Te’emmül it şadâ kâmiş da neyler

Biz neyüz neyzen haķîkatde odur
Sözlerüm güş eyle kim haķ söz budur

Nola tutsa geh Hicâz u geh ‘ Irâk
Yağdı kalb-i nâyi nâr-ı iştiyâk

Bir ‘ alevdür âteş-i ‘ aşk nâyda
Görinen nûruñ mişâli ayda

Şâh-ı ‘ aşkuñ tercümânidür bu nây
Ol zebân-ı nâyden müşkil-güşây

Sırr-ı vahdetden haber-dâr olmağa
İt heves neyler gibi zâr olmağa

Añladur saña hadîş-i ‘ aşkı ney
Nâr-ı gamla cânuna urduñsa key

Nây bizden nâliş ü nâlânedür
Bâde bizden serhoş u mestânedür

Hadîş-i neyleri güş eyle benden
Tecellî nûri zâhir ola senden

Ne söyler añladıñsa çeng ü nâyı
 Ferāmūş eyleme zıkr-i Ĥudā'yı
 Nālemizdür nāyi nālān eyleyen
 Eşkimizdür ebri giryān eyleyen
 Dilerseñ sineñe ney-veş dilekler
 Kemer-besteñ olur mîr ü melekler
 Şağın zāhirde qalma ehl-i zāhir
 Degildür fehm-i rāz-ı ‘aşka kâdir
 Nāledür nāye şemer ey pür-hüner
 Hiç virür bir qamış böyle şemer
 Delikli sinelerden sırr-ı rāzı
 Delāluñla sorsañ süz u sâzı
 Ĥayat başşındadır nāy-i meĥāfil
 Şanasın nefî-i rûĥ eyler Sirāfil
 Qanı ney-veş ‘aşık zār u nizār
 Zārlıklar eyler iñler zār u zār
 [20b]
 Añladı iĥlāş-ı ĥālın qāl olan
 Bilmedi aĥvālını bed-ĥāl olan
 Zāhir oldı dir baña nūr-ı vücūd
 Şaldı pertev dīdeme şems-i şühūd
 Nāleme bā‘ iş benüm ol nürdur
 Ehl-i ‘aşqdan şanma ol mestürdur
 Ney oldum ben ne ‘aceb yine neyzen
 Şağın yañılma şanma sen anı ben
 Bilmediñse nidigün sırr-ı semā‘
 Eyle ol esrārı benden istimā‘
 Cihānı farza ney it neyzeni rûĥ
 Vücūduñ zevraqında olğör Nūĥ
 Ĥāl-i bî-hūşı ne bilsün ehl-i hūş
 Cūş ister itmege deryā ĥurūş

Bâdenüñ keyfin bilür merdân-ı câm
Puhtenüñ hâlin ne bilsün merd-i hâm

Gizlü şanma nâlesinden sırr-ı ney
Gizlenür mi bâdede esrâr-ı mey

Sırr-ı feryâd-ı neyüñ ihrâkdur
Semm-i şü'c bân-ı ğama tiryâkdur

Añla neyden ehl-i derdüñ ğuşşasın
Husrev ü Şîrîn ü Mecnûn kışşasın

Âteş-i feryâd-ı nâyi şanma bād
Eyleme bād-ı hevâya i' timād

Âteş-i ' aşka düşen neyler gibi
Cüş ider meyhânedey meyley gibi

Lebleri altındadır nây-ı vücûd
Çarh cânından doğar şems-i şühûd

La' l-i cânândan degildür ney cüdâ
Sen cüdâsın yuf saña ey bî-nevâ

Şaldı pertev güllere nûr-ı Hudâ
Nola bülbül ney gibi şalsa şadâ

Mevlevî-veş rağs ider ser ü çemen
Dem-zen olsa ney gibi bād-ı Yemen

Açılırdı nergisüñ şehlâ gözi
Güşına girse eger nâyüñ sözi

Yağdı neyden sine sine lâle dâğ
Ağdı bağüñ cüy-ı eşki çağ çağ

Herkes olmaz sırr-ı neyden pür-şadâ
Olmaya incir kuşu murğ-ı hümâ

Fiğânından neyüñ sırr-ı ma' ârif
Bilenlerdür cihân içinde ' ârif

Leţâyif göklerinden nây-ı nâlân
İder nûr-ı kevâkibler dırağşân

Merdān bile bilmezsiñ saña ney
 Zebān-ı hāl ile merdümçeler hey

 Neyüñ her perdesinden nev ‘arūsān
 Kerāmet ehline olur nümāyān

 Ğarām-ı nāyi olmaz kimse fāyiz
 İder esrār-ı mu‘ciz halkı ‘āciz

 Neye tutsa kulağın olur ‘ārif
 Leḫāyif cevherinden pür-ma‘ārif

 Rebābuñ nālesinden kalb-i ‘uşşāk
 Olur ney gibi nār-ı ‘aşka iḫrāk

 Çalış neyden iriş sırr-ı şadāya
 Kulağ tutma şağın yañlış hevāya

 Nefessiz nāye bağ bir dem öter mi
 Eger od olmasa ‘üdlar öter mi

 Fiğām neyelerüñ ‘aşk āteşidür
 Yağan halkı şadā-yı dil-keşidür

 Ney esrārına ḫayrāndır felekler
 Semā‘ eyler feleklerde melekler

 Serāser ser degil sırr-ı Ḥudāsız
 Nice olsun ki ney olmaz şadāsız

 Ḥaḫīkat neyzeninüñ nāyi sensin
 Şadāsından degil sen qurı tensin

 Mezārıdur gülistān-ı cihānuñ
 Kulağ tut var ise gūş-ı nihānuñ

 Semā‘ eyler neyüñ şevḫından eflāk
 Nekim var āb u bād u āteş ü ḫāk

 Leb-i neyden nekim itdüm ḫikāyet
 Beşāretdür bilür ehl-i işāret

 Neyüñ fehm eyleyen sırr-ı maşūnun
 Demādem arturur Ḥudā cünūnun

Şârihin yine 11. beytin şerhinde kullandığı kendine ait semâ merasiminin sembolik anlatımı üzerine kurulmuş olan manzumesi metin içindeki mazumelere başka bir örnektir:

[29a]

Seyr idüñ ehl-i semâ' ın yine germiyyetini

Yağdılar nâyile aşk âteşini üfleyerek

Dâyire tutdu kamer girdi uşul-i devre

Mihri nây eylediler kubbe-i çarhı düblek

Mürşid-i 'aşka getürmesüñ irâdet nice bir

Bu cihân tekyesinüñ seyrine gelmek gitmek

Pertev-i mihr-i Hudâ şaldı ziyâ dervîşe

Oldı pervâne şem'-i şeb-i deycûrı melek

Mihr ü meh oldı bu abdâl-i sipihre iki dâğ

Bir çerâğ oldı aña şem'-i şebistân-ı felek

Aña dilbeste-i fitrâk olıgör rûz-ı şikâr

Yine qablâne gele şîr-i jiyânı yederek

Ûil' at-ı şâhı gedâ kisvine egme yegdür

Aña bir köhne palâs ile bir eski kepenek

Keşkül-i mâh-ı nev ile saña gökden inmiş

Abdâlum şarı qaşık zerde pilâv keşkek

Yime nân gamını kendüsüne şunla bile

Şufra-i mâhı çörek şemse-i hürşîdi börek

Nâyler yanmada yaqılmada bir yel mumıdur

Beñzer ol 'aşık-ı nâlân dile k'ağlar gülerek

Açılursa ger semâ' devrinde câm-ı bezm-i 'aşk

Tarz-ı Mevlânâ gibi neyler qudüm ile gerek

Oña behrâm-ı felek alsa 'amüd-ı şubhı

Âsitânında anuñ tutsa revâdur degenek

Girdbâd ile semâ' eyleyerek ol şâhuñ

Cân atar hidmetine peyk-i şabâ yeldirerek

Nice vaşf eyleyem ol maşrıq-ı şems-i zâtı

Gökde meddâhı melek mâde şenâ-h'ânı semek

Hâle şanma görinen devr-i kamerde ala çarh

Cevher-i hâk-i dehen bulmağ için almış elek

Himmat-i murğ-ı hümâ ṭab' ı ki pervâze gele
Segeki eyleye 'anķā ide 'anķāyı segek

İnkişâf-ı sırr-ı bâṭın eylemezdi gün gibi
Ger merâķıb olmasa her şeb felek tâ şubḥa dek

Şerhin mensur bölümlerinde ise çoğunlukla süslü bir dil kullanılmıştır. Ayrıca bu bölümlerde sık sık ayet ve hadislere yer verilmiş, yine İslâm büyüklerinin sözlerine de göndermelerde bulunulmuştur. Evliya, enbiya menkıbeleri ile Hz. Nuh, Hz. Salih, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Muhammed gibi peygamber kıssalarına da yeri geldikçe değinilmiş ve kıssalara ilişkin ayetlerle de şerh genişletilmiştir.

Şerh mesnevî hikâyelerinden "Padişah ve Hasta Cariye" hikâyesinin bir bölümünün şerhini kapsamaktadır. Hikâyenin başında padişah ve cariyeye yönelik şu tespit yapılmaktadır:

"Pâdişâhdan murâd-ı şerîfleri ta' ayyün-i evvelden 'ibâret olan rûḥ-ı a' zamdur ve câriyeden maķşûdları ta' ayyün-i şâniden 'ibâret olan nefs-i küllîdür. Liķavlihi Te' âla: *Ḥalaķaküm min nefsin vâhidetin*⁶ ve bu rûḥ ile nefsuñ ictimâ' indan ķalbî veled tevellüd itse gerekdür." [48a]

Şârih, yeri geldikçe de şerhine dair söylemlerine yer vermiştir. Eserlerini kaleme almasına dair gördüğü rüyayı da 18. beytin şerhinde şöyle zikretmiştir:

[34a] ... Bu ḥaķîr-i bî-i' tibâr ve 'âciz-i bî-miķdâr diyâr-ı Yemen-i meymenet âşârda âlûde-i ḥ'âb-ı ğafletde iken görürüm ki semâda ve cev-v-i felek-i a' lâda âfitâb-ı cihân-tâb ile mükâleme ve muşâbahatda iken bir bölük ḥalk-ı 'âlem etrâfımda cem' olub didiler ki sen bu âfitâb-ı âsumân-ı kemâl ile [34b] ne yüzden maķâl idersin. Ve ser-çeşme-i telaķķî vü ittişâlden ne maķûle zülâl içersin. Didim ki sırr-ı zâtdan ve ḥaķîķî vü şifâtdan söyler. Nür-ı şems-i felek ezelden ḥaber virür. Bu mihr-i burc-ı evc-i hidâyetden söylersem ve söyledüğü esrâr-ı güftârdan izhâr idersem beni ehl-i dâlâlet ü ğavâyetden şanursız. Ve maķâlüm ilhâd u zındıķa ḥaml idersiz. Ve'n-nûru fi's-sivâd ma' nâsında beyn'el-' ibâd lecc ü 'inâd idüb rüşd ü reşâd u şalâḥ u sedâddan düşersiz ve zulmet-i şâm-ı âlâm ile maṭla' -ı şubḥ-ı şafâmı tîre kılursız, didiğümde yemîn-i ğamûs ile baḥr-ı 'ahd u peymâne mağmus oldılar ve bâbda her ne dirseñ sözüñ ķabûl idelüm ve ḥürşid-i ruḥ-ı cânândan rüşen-i sırr ile ve zulmet-i şeb-i inkârı envâr-ı taḥķîķ ü yaķîn ile ğiderelüm, didiklerinde bu ḥaķîr daḥı ķamer-i vişâl ve nür-ı şems-i cemâlden güftâr u maķâle şurû' idüb ol ķadar beyân ve şems-i semâ'-i esmâ vü zâtdan 'ayân itmişüm, sözlerümden ḥayrân oldılar. Ve 'ayn-ı cem' ü'l-cem' den olan maķâl-i tafşîlüm dembeste kıldılar. Ba' zı aķvâmuñ başâyir-i isti' dâdı meķşûf olmağ ile fi'l-cümle maķâlümü ķabûl ve sebeb-i ḥuşûl u vuşûl bildiler. Ve ba' zıları

⁶ Araf: 189/Nisa:1.

ser-i evkât-ı 'izzete nûr-ı yakîn ile mühtedî olmadıklarından hâviye-i inkâr giriftâr olub mülhid ü zındık olduñ söyleme didiler. *Fesubhânehu min âlihîni leyse li-vechihî niķâbun ile'n-nûru velâ lizâtihi hicâbun ille'z-zuhûr velâ liğaybihi sebebün ille'l-huzûr* bi'l-cümle h'âbdan müntebih olduķda bir 'ârif-i dühûr ve vâķif-ı sırr-ı setr-i mestûr ki fâvus-ı Haremeyn-i Şerîfeyn dimekle meşhûr kimseye bu vâķı' a-i mezkûri ta'bir itirdiğimde müşgât-ı aķvâlınden envâr-ı mişbâh-ı hidâyet ü beşâret görünüb şems-i haķîķat rûh-ı Muhammed'den Şallallahu 'Aleyhi Vesellem çerâğ-ı 'irfânun rûşen olub zât-ı ahâdiyyet ve şifât-ı şamediyetden fâyiz-i derecât ve câyiz-i fuyûzât-ı küşûfât olıcak. Hâzreti cenâb-ı risâletden çok imdâd u isti' dâd olıcaksız didiler. Fi'l-vâķi' Mısr-ı Kâhire'ye vâşıl oldıķdan soñra ol hâtm-i nübüvvet ile men'ût u meb'ûş olan sürûr-ı kâ'inât 'aleyhi efdâlü's-şalavât ve ekmelü't-tahıyyât cenâbın 'âlem-i rü'yâda görüb bu haķîre dört beş tütam kâğıd virüb manzûr-ı nazar-ı iltifât kılmag ile nîrân-ı riyâzât ve terk-i lezzet-i şehâvet kalem-i müstevlî olub beş altı pâre kitâbuñ te'lîf ü icâd u taşnîf u icthâdından soñra henüz bu maķûle maķâl ve izhâr-ı takvâdan hâlî degilüz. Hâlen bu maķkûk-ı taħrîr ü taştîri ki evâhîr-i cemâziye'l-evvelide vâķı' olub saħit-i 'ibâret ve bisât-i isti'âretde iken bir gicenün içinde Hâzreti habîb-i ekremi rü'yâda iki def'a görüb âhîr-i meclis-i muşâhabetde didüm ki "Yâ Resûlallâh bu benüm vâķı' am degildir. Hâlen miħr-i cemâlinüzi sipiħr-i kemâlden âşikâre görürüm." didiğimde tebeşüm buyurdular ve hücre-i câmi ol nûr-ı [35a] iltifât-ı hayât muzâhât ile rûşen ü gülşen kıldılar. Ve bundan muķaddem şerh-i muhtaşar-ı Meşnevî-i Şerîfe şürû' olunduķda Hâzreti Mevlânâ kerâmet-i vişâl-i şu'â-i hürşid-i iķbâl ile 'âlem-i menâm u mişâlde bir şem'-i şeb-efrûz hâne-i velî mânend rûz idüb ne vechle tarîķ-i irşâd u sedâddan bu haķîri zirve-i murâda irgürdükleri taħrîr-i evâyl-i kitâb-ı mücelledeteynde geçmişdür. Ve âyât u eħâdiş ü kelimât-ı mevâ'iz ü bevâ'ışden çok delâyl-i mükâsefe vü müşâhede getirülmüşdür. Ve nûr-ı sevâd-ı kelimâtımız ol çerâğ-ı şeb-efrûzuñ rûşenliği vâķı' olmuşdur.

Şerh, besmelenin akabinde Büyük Hacet Duası ile başlar ve şöyle devam eder:

[3b] ... ile ulı hâzreti kâmil-i 'âlim ü 'âmil ve mażhar-ı nûr-ı celâyil ü şemâyil Mevlânâ-i pesendide hâşâyil ki evşâf-ı celîle-i cemîleleri lisân-ı kâl u kılan ğayr-ı ķâbildür. İbtidâ-i Meşnevî-i Ma'nevî'lerinde buyururlar ki beyt:

Bişnev ez-ney çün hikâyet mîküned

Ez cüdâyiħâ şikâyet mîküned

Pes imdi Genc-i Nihânî ve Kenz-i Me'ânî Li-Vehbî-i Yemânî nâmına tesmiye olunan kitâbımızda bu ma'nânun beyân u 'ayânı mürûr itmiş idi ki ney didikleri heykel-i câmi'-i fâzıl vücûd-ı ferd-i ğavş-ı kâminden kinâyet ü müste'ardur. Lâkin müstelzim-i mezîd-i aķvâl ü güftârdur. Zîrâ ber-vech-i müşâbehet ü müşâkelet insân ile miyân-ı neyde cihet-i câmi' iyyet vardur. Cümleden vech-i münâsebet bu kifâyetdür ki başdan ayağâ degin derûn-ı ney-i nâlan tehî idüğü zâhir ü 'ayândur. Bu sebebden ķabûl-i nefes için pürhevâ vü hevesdür. Li-Mevlânâ Bâķî,

Beyt:

Pür-hevâdur ney gibi ‘aşkuñla tab’-ı pür-heves
Derd-i dilden bâ-ğaber ‘âlemdede yok bir hem-nefes

Beyt:

Kim güş ururdu kavline meclisde def gibi
Nây olmayaydı nâle-i ‘uşşâka hem-nefes

Pes neyden her şadâ aña ser-âgâz ider bir demsâz-ı mümtâzıdır. Eger ol leb-i demsâzdan bir nefesdürür. Bir ân mehcür olsa şadası münkağır’ u mebtür ve mün’adim ü mevtür olur. Bundan ma’lûm u mefhûmdur ki kaçan merîd ü fâlib envâ’-ı şedâyid-i meşâyib ü metâ’ib ile ber-vech-i takvâ vü riyâzat kağ’-ı merâtib eyleyüb vücûdundan [5a] ney gibi fâriğ olsa enfâs-ı mürşid-i kâmiliden kabûl-i isti’ dâd kıılır.

Şerhin son varağı ise 143. beytin şerhinde anlatılan Hz. Adem ile iblis kıssasından sonra şârihin şerhine ve kendine dair anlattıklarıyla son bulur:

[126b] "Lâkin Cenâb-ı Celîl *fesecede'l-melâiketü küllühüm ecme'un*⁷ diyü beyân-ı cemîl buyurduğundan biz cümlesini secde itmiş bilürüz. Bi'l-cümle hağâyık-ı İlahiyyenüñ tağkîkînden rûh-ı insân evvel lisân-ı memnû' olub tâbi'-i nefis ü şeytân olur ki mevâni'-i zûlmet-i tabî'ata giriftâr ola ve fûrûğ-ı nûr-ı kemâlâtdan kendüyi me'ûd bula ve berğ-i kurb-i İlahîden bî-nûr kııla. Ol kim Cenâb-ı ehadıyyat zav'-ı envâr-ı rubûbiyyet ile hâne-i cânımız cemâl-i cânân gibi rûşen eyleye. Ve nûr-ı 'ibâdet sürûr-ı tã'at ile keşâyif-i mevâni' ve zûlmet-i tabâyi'den kıurtarub hazreti nûrâniyyete su'ûd itdirüb mevârid-i su' adâya vürûd itdüre. Ve yevm-i tenâd ve rûz-ı mî'âdda mevâhib-i müstezâd ve 'avâyid-i müstefâdından hişşe-mend idüb nâzır-ı cemâl-i murâd itdürmek ile cümlemizi ve cümleñizi mesrûr u dilşâd eyleye. Ve mağzi'l-vağar ve marzi'l-eşer *yenğalibu ilâ ehlihi mesrûrâ*⁸ beşâreti ile mübeşşer kılıvire. Bi-Muğammed-i hayrû'l-beşer ü Ebûbekrin ü 'Ömer ü 'Osman ü Haydar istedüm ki bundan ziyâdece âyine-i dilde manzûr u cilve-ger olan ma'nâ-yı mu'teber ve kavlı-i mağbûl u ezherden şerğ-i Meşnevî-i müşkilâtda işârdur. Redd-i 'özer eyleyem ve câm-ı cihân-nümâ-yı dilden zâhir olan şâhid-i cemâl-i muğabbetden söz söyleyem. Lâkin gördüm ki esrâr-ı güftâr-ı Mevlânâ mânend-i efvâc-ı emvâc-ı deryâdur. Bu kağre-i hağirüñ ihâta-i merâtib-i deryâ kıılmaq ne haddidür. Yâğud sicâl-i mağâl ve hibâl-i âmâl-i bâl ile nice mâh u sâl ümîd-i zülâl-i vişâl ile kağ'-ı mefâviz-i hayâl itmek ne kârıdur. Hüşuşan bu âna gelince kalem-i inşâ vü hâme-i ifşâ ile *yağtaşşu birağmetihi men yeşâ*⁹ olan ma'ânî-i Meşnevî'den kâdir olduğumuz mertebe dört mücelled kitâb itmişüz. Ve keşti-i kilik-i dür-eşşânı biğâr-ı güftâr-ı iltiyâ' da riyâğ-ı şevğ-i

⁷ Hicr: 30 "Bunun üzerine meleklerin hepsi secde ettiler." Makalede geçen ayet mealleri <http://kuran.diyaret.gov.tr> adresinden alınmıştır.

⁸ İnşikak: 9 "Ve sevinç içinde yakınlarına dönecektir."

⁹ Ali İmran: 74 "Rahmetini dilediğine özgü kılar."

dil-i mültâ' ve du'â-i meh-i ibdâ' ve şirâ'-ı ihtirâ' ile lücce-i beyân-ı ittisâ' üzre beyâz evrâkı yelken idüb sürmüşüz. Lâkin sâhil-i haşra vüşûl-i hayyiz-i imtinâ' da olmağın sefîne-i pirâyemi şikeste hâtır-ı maḥzûnî hasta kılmışuz. Bu kadar var ki emr-i Haḫḫ'a itâ' at u işâret Mollâ Celâl'e mutâbâ' at göstermişüz. Ol işâret-i pür-beşâret ne vechle şüret bulduğı mizâb-ı maḫâl-i qalemnden mânend-i zülâl-i vişâl ravza-i kulüb-ı ihvân-ı faḫl u efdâle mecrâ-yı midâd-ı şafaḫât da carî olunmuşdur. Ve cül fi'l-mecâl velev bi'l-maḫâl ve bu işâret kılınmışdur yeterdür. Şimden soñra ferâğati hoşdur didikce mümkün olmadı. Beyt:

Her şebî gūyem ki ferdâ terk in sevdâ konem
Tâze mîkerd u hevâyeş her seher kâmem diger

İmdi felek-i kıbâb melik-i bevvâb kütb-ı felek-i ma'ânî ḫâvî ḫikmethâ-yı Yunânî ḫulâşa-i vücûd-ı ḫaḫîḫî-i insânî nūr-ı şems sipihri-emânî tuğrâ-yı menşür-ı sır-ı sübhânî mir'at-ı cemâl-i kerâmet-i nūrânî vü rûḫânî Ḥazreti Mevlânâ'nuñ fuḫarâ vü dervîşân u aḫbâb u aşḫâb u aḫdânından bu kitâb-ı ḫalîlü'l-bizâ'a-i fikr anuñ feyzân-ı yem-i etemminden ḫatredür. Bu ḫatreden kemter ü ḫaḫîr [127a] olan Vehbî-i Yemânî ki el-müsemmâ bi-Ḳadrîdür, ḫaḫarât-i şebnem-i Subḫân du'âdan ferâmüş buyurmayalar. Ve tenevvür-i cemâl du'âları ile ḫabr-i maḫşûr u ḫalb-i maḫbûrımız ruşen eyleyeler. Ve o a'mâl-i ḫayri Ḥudâ'dan bileler. Li-münşî'i:

Beni bu ḫabr-i muzlimde añanlar
Büyük dostdur büyük dostdur büyük dost

Cihân dârında ḫalmaz kimse bâḫî
Ne mağz u üstüḫân ḫalır ne ḫod post

Ve ḫussâd-ı bûḫalemün u ezdâddan ki *lâ yekâdûne yefḫahûn*¹⁰ ḫabîlinden olan ḫavm felâkete maḫrûndur. Maḫla'-ı şems-i ma'âniye ḫable'l-vuşûl mağrib-i i'tirâzdan fuḫl olursa İskender-i sedâd olan ihvân-ı ruşen-nihâd ye'cüc-ı fitne vü fesâdların sedd-i tedârik ḫayret-i Haḫḫ-ı melikü'l-ibâd ile mesdûd eyleyeler. Ya'nî el-seḫiyü mâmelek bunuñ bizâ' at-i dervîşânesinden ḫass-ı başar eyleyüb terk-i i'tirâz eyle diyü söyleyeler. Tâ ki kendüye şevâb-ı cihâd ve tevfiḫ-i ḫuşûl-i murâd ḫâşıl ola ve tavḫ-ı tevfiḫ ve şevḫ-i taḫḫîḫden gerden-i inşâf-ı evşâfın muḫavvaḫ bula. Yâḫûd olmazsa müstelzim-i sükût u şamût olub ḫayy-ı mesâlik dimâğ ü ma'âyibde aña refiḫ-i ḫariḫ bulunmaya.

Şî'r:
Mâ zarri şemsü'd-duḫâ ve's-şemsü ḫâlî' atün
En lâ yerâ zav'châ men leyse zâ başaru

¹⁰ Kehf: 93 "Neredeyse hiçbir sözü anlamayan"

Beyt:

Ger nebîned be rûz [u] şeb ...¹¹ nûr

Çeşme-i âfitâbrâ çi günâh

Şi' r:

Sabaqtü'l' âlemîne ile'l-ma' âlî

Bişâyibi fikretin ve ' uluvvi himmeh

Felağa liḥikmeti nûrû'l-hüdâ fî

Leylin li'd-ḡalâleti müdlehimmeḥ

Huşuşan bu kılllet-i bizâ' at Yemen tağlarında evḡât-i izâ' atda taḡşîl olmuşdur. Gerçi cevâhir tağlarda olur lâkin her cevher nazar-ı mubaşşırân-ı cevâhir-fürûşda maḡbûl olmaz. Ve her söz ḡuzûr-ı fuḡalâ-yı zamânda i' tibâr ḡabûl bulmaz. Beyt:

Der-naḡar-bâzî-yi men bî-başarân ḡayrânend

Men cünînem ki nümûdem digeḡ iḡşân dânenend

Ve bu daḡı muḡarrerdür ki fiḡrat-ı beşer bir muḡteżâ-yı *İnnâ külle şey'in ḡalaḡnâhu biḡader*¹²

Beyt-i li-Mevlânâ Bâḡî:

İrdi söz ḡâyete Bâḡî ne dimeḡ lâzımdur

ḡâl ma' lûm ḡod ey ḡâce-i ' âlî-miḡdâr

ḡad ferâḡat men taḡrîre vü te'lîfe vü taḡîre vü taḡnife fî evâḡir-i recebû'l-mürecceb sene seb' a vü şelâşîn ba' de'l-elf.

Eserin ilk üç son ve dört varaḡında Vehbî-i Yemânî'nin Mesnevî şerhinden baḡımsız manzumeleri yer almaktadır. Bu manzumeler, Vehbî'nin şairlik kudretini de gözler önüne sermektedir. Çoḡlukla dinî-tasavvufî konuların işlendiḡi manzumelerde Vehbî-i Yemânî kendine has üslubunu sergilemiştir.

2. Vehbî-i Yemânî'nin Kitâb-ı Nûrânî fî Şerh-i Mesnevî-i Muhtasar-ı Nûrânî Adlı Eserinde Yer Alan Manzumeleri

1.

[1a] Vehbî-i Yemânî

Fâ' ilâtûn/Fâ' ilâtûn/Fâ' ilâtûn/Fâ' ilûn

Fitneden ḡurtulsa da fettâne meftûn olmasa

Sevmese her şaçları leylâyı Mecnûn olmasa

¹¹ Kelime silik olduḡu için okunamadı.

¹² Kamer: 49 "Şüphesiz biz, her şeyi bir ölçüye göre yarattık."

Bülbüli mest eylemezdi na^ç re-i mestânemiz
Tâb-ı mülden ruhların gülşende gülgün olmasa

Bâde ben mestânei eyler midi mest müdâm
Eşk-i gülgünüm lebiñ fikriyle meygün olmasa

Çonçe gülmüz güller açılmazdı şahn-ı bâğda
Eşk-i bülbülden çemen-zâr-ı cihân hün olmasa

Arz-ı hâl eyler midim ahvâl-i firqatden saña
Güne güne hâli ile hâlim diğer-gün olmasa

Çahçahayla şadîlik eyler midi saña raķîb
Aķter-i baķtı anıñ ferķunde meymün olmasa

Arşıkıñ adı yediden toķuza varur midi
Derd-i bî-dermânınıñ her birisi on olmasa

Baķdıgımca Arşıkım alub eylemezdi beni mest
Çeşm-i pür-efsün-ı seķķârıñ gül-efsün olmasa

Bu nefisiñ sînelerde Vehbiyâ itmezdi yer
Gevher-i Arşıkım ü maArşıkım ârif birle meşhün olmasa

2.

Vehbî-i Yemânî

FâArşıkım ilâtün/FâArşıkım ilâtün/FâArşıkım ilâtün/FâArşıkım ilün

Hüblardan hüb-ter bir hûba düşdi gönlümüz
Yine bir şüh-ı cihân maķbûba düşdi gönlümüz

Mazhar u meclâ-yı ruķsârı cemâl-i dilberân
Arşıkım dirlere adına bir hûba düşdi gönlümüz

Secde-gâh-ı âfitâb u encüm-i raķşân-ı çarķ
Mâh-ı KenArşıkım ân Yûsuf-ı YaArşıkım ķûba düşdi gönlümüz

Tâlibân-ı Arşıkım aşķ içinde terk-i maķlab kılmışuz
Nâgehân bir bî-taleb maķlûba düşdi gönlümüz

Şâhid-i ‘aşkı görelden ‘gayra râğbet kalmadı
Ergâb-ı mergâb olan mergûbe düşdi gönümüz

İncizâb-ı ‘aşk ile olmuş kulûbı müncezib
Bir gözi mestâne vü meczûba düşdi gönümüz

Kevkeb-i hüsni yanında zerre gelmez âfitâb
Bir melek şûret felek merkûba düşdi gönümüz

İhtirâ‘ itdim gâzelde Vehbiyâ bir tarz-ı nev
Böyle bir üslûb-ı cân maşhûba düşdi gönümüz

3.

[1b] Vehbi-i Yemânî

Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün

Hûne-i gönümüzde ‘aşk-ı Hâzret-i Mevlâ yatur
Âşiyân-ı serçede beñzer ki bir ‘anķa yatur

Ṭaḥt u baḥta şâhlar bilsem niçün mağrûrdur
Ḥâk-i gûr içre nice İskender ü Dârâ yatur

Baş kaldırmaz ayak çekmez şeh-i dehre gedâ
Ser-firâzân-ı muḥabbet şöyle bî-pervâ yatur

Bâd-ı âhım esmese gelmezdi tuğyâne yaşım
Rûzgâruñ şiddeti geçse purz-ı deryâ yatur

Şaḥn-ı gülzâra döşenmiş sünbül-i ter gūyiyâ
‘Ârız-ı cânânede zülfi-i semen sîmâ yatur

Birbirine girdi ‘âlem baş kaldırdı o ḥaṭṭ
Şanmañuz fitne ayağa kalkıcağ gavğa yatur

Ḳaṭrede deryâyı seyrân eyleyen ‘ârif bilür
Zîr[â] her bir zerrede mihr-i cihân-ârâ yatur

Hûb-ı gâfletde saña râḥat nedendür Vehbiyâ
Heft sergerdün gibi üstünde ejderhâ yatur

4.

Vehbî-i Yemânî**Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün**

Nefha-i miskîn nesim-i bāğ dil-i ra' nâ қоқар
 'Ûd u ' anberden hadîş-i dilrübâ zîbâ қоқар

Zülf-i miskîn mûsına hemser geçirmiş dilberin
 Sünbülün şacı çemende қоқладım sevdâ қоқар

Ağzıma alsam hadîş-i la' l-i cānānı nola
 Ğonce-i ğannāc bāğ-ı bülbül-i şeydâ қоқар

Turre-i zülf-i muṭarrāsın ṭarar beñzer ki yār
 Rāh-ı şahrādan şemim-i ' anber-i sārā қоқар

Alalı bād-ı şabādan dil hevā-yı zülfün
 Şahn-ı bāğ-ı cān nesim-i cennetü'l-me'vā қоқар

Görmedim ' ālemdе dilber yār-i miskîn-mü gibi
 Haṭṭā müşg-i çin ü zülfi ' anber-i sārā қоқар

Etmesün evşāf-ı gül gülşende murğān-ı çemen
 Büy-ı gülşenden kelām-ı evliyā a' lā қоқар

Vehbiyā la' l-i revān-baḥşın mı öpdün dilberin
 Ki bu denlü sözlerün de rûh-ı cān-fezā қоқар

5.

[2a] Vehbî-i Yemânî**Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilün****Fâ' ilâtün Fâ' lün**

Dili teng eylesesün ğonce-i gülzār-ı çemen
 Bülbüle ögredeyin güllere yañşıklığı ben

Hañçer-i hār-ı dil-āzār diler idi bağrum
 Anı kaṭç eylemese tiğ-i zebān-ı süsen

Kevkeb-i çarh le'āfetimi degil gonce-i bāğ
Çeşm-i nergis gibi bülbül gözi andan rüşen

Her şükûfe mi degil reşk-i derârî-i nücüm
Oldı rüşen yine gün gibi fezâ-yı gülşen

Çemen-i bāğ-ı hayâtında biten ezhârı
Bād-ı gâfletle şaķın etme telef ey dil sen

Ķāmetiñ serv ü lebûñ gonce-i terdür dirler
Servde neyler o Ķad goncece neyler o dehen

Lāle vü nergis gülzârı temāşâ ile
Birisi cām-ı Cem oldı biri tāt-ı Behmen

Baħr-i řab' um mütelāřim olıcaķ Vehbî benim
Her sözüm oldı yine reşk-i le 'ālî-i ' Aden

Vehbî-i Yemānî

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün

Şu kim seyr-i gülistānı cemālîñ yādına itmez
Gül-i maķşūdına yetmez murādı gonceci bitmez

6.

Velehu

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ulün

Açılmaķ gonce-i Ķandāne gelmiş
Yaķılmaķ bülbül-i nālāne gelmiş

RuĶ-ı yāre seĶer bād-ı řabādan
Gül āyine semenler řāne gelmiş

Ķulaķ řut mañıķu't-řayra çemende
Gülistān oķumuş bostāne gelmiş

Men ü mādan geçen ' ārif řatında
Dü-' ālem Ķazret-i cānāne gelmiş

Bu  alem bezm-i  aşk-ı y re s k 
H b b-ı b de-i peym ne gelmiş

G n l Őem  -i  hi  Őevk yle her Şeb
Muhabbet  teŐine yane gelmiş

Ged ya terk-i ser t c-ı ser olmuş
K l h-ı s r r  Ő h ne gelmiş

Lebi  esr r  bir  alv -y  terd r
O k smet    Ők-ı  ayr ne gelmiş

K lur zenc r-i z lf nden Őik yet
G r n  d v ne-i d v ne gelmiş

Dil-i Vehb  der-i sult n-ı  aŐka
  A a  midine iŐs ne gelmiş

Tem Őa k lmaŐa mihr-i cem lin
Der-i Ő h-ı felek eyv ne gelmiş

7.

[2b] Vehb -i Yem n 

Mef   l /Mef   l /Mef   l /Fe   l n

ŐoŐdı o mehi  mihr-i ruŐı maŐla  -ı c ndan
G r ndi f r Ő-ı ruŐı zerr t-ı cih ndan

Zerr t-ı cih n gerÇi ki mihriyle   ay ndır
Mihride z h r eyledi zerr t-ı   ay ndan

B -n m u niŐ n k lm Ő iken    lem-i ekv n
All h ki z h r eyledi bu n m u niŐ ndan

G ft re gelince lebi ol c n-ı cih m 
G ldi bu cih n velvele-i Ő r u fiŐ ndan

Bu  alem-i  am Őı maŐ le get r bd r
Bir luŐfi tekell m idicek y r zeb ndan

Ol kaşları yāye nice yaq̄in olur ʿāşık
Teşhīşe eger kâdir ise tîr-i kemāndan

Sen yāri gümānında yaq̄in añlayamazsın
Gāhî görinür ehl-i yaq̄inde o gümāndan

Bülbüller anıñ hüsñün öger bāğ u çemende
Luṭf u ğazab u suḥt u rızā zāhir olunca

Ḳumrılar anuñ ḳaddin öger serv-i revānda
Açıldı ḳapu dūzaḳ ile hūr u cināndan

Zülf ü ruḥıdır küfr ü dīni eyleyen izhār
Tā fehm oluna nef ʿ u zarar sūd u ziyāndan

Tefsīre şurū ʿ eyledi dil fikr-i ḥaṭıñla
Bu sırrı beyān itse amān olsa zamāndan

Vehbīʿye ʿ ayān olmasa ger sırr-ı dehānıñ
Mümkün midi kim söz diye esrār-ı nihāndan

8.

Vehbī-i Yemānī

Fā ʿ ilātün/Fā ʿ ilātün/Fā ʿ ilātün/Fā ʿ ilün

Kār-gāh-ı ʿ aşḳ-ı yāre bulmaya rāh-ı vüṣūl
Bezm-i ğamda itmeyen mestānelik semtin ḳabūl

Nev-bahār eyyāmıdır sākī ḳoluñ boynuma şal
Şaldı şimşād-ı çemen serv ü şanavber üzre ḳabūl

Zülf-i yāre beñzedirmiş kendüye lāyık mıdır
Ey şabā var bāğa tel tel sünbülün şaçını yol

Yol yol oldı seyl-i eşkümden ḥarīm-i küy-ı yār
Yeridür ehl-i ṭarīḳat üstüme ger sürse yol

Ol hilāl ebrū yine çin eylemiş rā kaşların
Ġamzelerden yanına ḥançer ṭoḳanmış şāğ u şol

Pâdişâh-ı merd ü 'âlem olmağ isterse gedâ
Âsitân-ı 'aşk-ı yâre eylesün kendüyi ul

Şâl u hıra ğuşşasın çekmez dilâ 'üryan-ı 'aşk
alvet-i şâhânenen zibâ yaraşur aña ul

Bulmayınca bend-i fikr-i ğuşşâdan âzâdelik
Vehbiyâ kayd-ı 'alâyıdan alâş olmaz 'uul

Âfitâb-ı burc-ı devlet azret-i Sulân Murâd
Âsumân-ı ma' deleden âyet-i rametdir ol

Kuşe-i mihrâb-ı devletidür siyâh ebrûları
Secdegâh ile abâbın acet istersin abul

9.

[3a] Vehbî-i Yemânî

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ulün

İderler zayfa 'âdetdir ziyâfet
Zayfdır pirligin ile ri' âyet

Şabâhat şubhidür şir-i beyâzuñ
Odur mişbâh-ı mişkât-ı sa' âdet

Ziyâfetdir aña bildinse ey dil
Cenâb-ı 'izzete tã' at [u] 'ibâdet

Saña oldu misâfir yeryüzünde
Bize itdün nice dürlü ziyâfet

Misâfir her ne deñlü olsa küstâh
Kerim eyler onuk 'arzın şıyanet

Zayfdır a şaalım saña yâ Rab
Ziyâfetdir aña tevfi-i tã' at

10.

Velehü**Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün**

İçen kimse şarâb-ı mey-fürüşü
Vedâ' eyler havâs u ' aql u hüşü

Olan baħr-ı ħaķıķatden şinâver
Niçün deryâ gibi itmez ħurüşü

Kelâm-ı vâ' ize tutmaz kulağın
Tutanlar hâtıf-ı esrâra güşü

Bulan kimyâ-yı iksîr-i muħabbet
Çaķıl taşı kadar görmez ħurüşü

Nüvîd-i mağfiretdir bâde-ħ'âre
Īurüş-ı ' âlem-i ħaybîñ sürüşü

Hüner-ver var iken bâzâr-ı ' aşķda
Niderler zâhidân-ı ħod fûrüşü

Beni mest eyledi Vehbî muġânîñ
Muħabbet bâdesinden câm-ı nüşü

11.

[127b] Vehbî-i Yemânî**Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün**

Her ne kim ' âlemde vardur sende gör mevcûdâtı
Kulluġuñ bilseñ bulurduñ şâh-ı ' âlem sen seni

Pertev-i nûr-ı tecellâdan münevver olmadı
Zulmet-i nefis ü cehâletde qalan merd-i denî

Nûr-ı ' aşķ¹³ u zıkr ü fikr Īazret-i Mevlâyile
Besle cânuñ besleme nân u şerâbile teni

¹³ Aşķ kelimesi yazılırken tâ' at kelimesi yazılmış ve üzeri çizilmiş.

İrişürdi murğ-ı dil bend-i kafesden ğam yimez
Cân dimâğına ol gülzârûñ nesîm-i gülşeni

Kûh-ı Kâf -ı ' âlemüñ eyler pelengânuñ şikâr
Bîşe-zâr-ı ' aşk-ı yârûñ âhü-yı şîr-efgeni

Gelmesün gülzâr-ı ' aşk-ı dilbere nâşî diyü
Gülleri çekmiş siper hançer taķınmış süseni

Bülbül-i cânûñ İrem bâğında bağlandı daħı
Dâm-ı zülf ü dâne-i ruhsâr-ı yâre gerdeni

Şöyle meşğûl oldı dil kûy-ı nigâra Vehbiyâ
Kim ferâmüş eyledi ' âlemde miskîn meskeni

Ey ' azîz-i Mısr-ı ' âlem tal' atûñ göster baña
Câna geldi Yûsuf-ı cân çekmeden habs-i teni

Âteş-i ğayret şalardı eşk-i çeşmüm bâdeye
İtmese sâķî ' ilâc derdimüze derd-i denî

Rûzigâra aldanan açar yukardan bâdbân
Anı bilmez kim kır[a] bād-ı muhâlif yelkeni

12.

Vehbî-i Yemânî

Mef' ulü/Mefâ' ilü/Mefâ' ilü/Fe' ulün

Hüsn-i ruħ-ı cânâne baķub feyz-i Hüdâ bul
Nişler¹⁴ âyine-i ķalbiñde şafâ bul

Bir kâra şurü' eyle hayâtıñdaki halkdan
Sen ' azm idicek âhirete hayr du' â bul

Şâh ise gedâ saltanat-ı mülk-i vücûda
İķlîm-i cihân içre baña öyle gedâ bul

¹⁴ Kelime silik olduğu için okunamamıştır.

Bir gördüñ ise şehper açan cümle tıyūrı
Gel gülşene bülbül gibi bir murğ-ı nevā bul

Bî-himmet olan ırmeye merdān-ı Hüdā'ya
Merdāne iseñ himmet-i merdān-ı Hüdā bul

Göstermez iseñ çeşmüñe sāğarda hābābı
Maḥbūb-ı meye ancılayın şırça-serā bul

Vehbî gibi tıtduñsa reh-i ehl-i kerāmet
Bağ ehl-i beķā çehresine nūr-ı liķā bul

Bülbül gibi lāl olma şaķın vaķt-i ḥazānda
Tıt şöret-i gül bāğa gelüb şayt u şadā bul

Taḥşîl-i kemāl eyle vü tedķîķ-i deķāyık
Düş ehl-i ḥaķāyık diline medḥ ü şenā bul

Ger saña şı'ār oldı ise şıdķ ile iḥlāş
Taķvā vü vera' semtine düş rāh-ı rızā bul

Bezm içre şürāḥî gibi kııl kılķul medḥin
Cām-ı leb-i cānāne düşer rengin edā bul

13.

[128] Vehbî-i Yemānî

Mef'ülü/Mefā'îlü/Mefā'îlü/Fe'ülün

Muḥtāc-ı niyāz itme beni eyleme nāzı
Ben ḥazrete lāyık idemem 'arz-ı niyāzı

Öğretti saña nāzı baña 'arz-ı niyāzı
Ben böyle kıyās itmez idüm 'aşķ-ı mecāzı

Mümkün mi irişmek ki ola 'arş ile hem-ser
Nāzuñ güzelüm küngüre-i kāḥ-ı firāzı

Miftāḥ-ı der-i dūzaḥ ola şūfî şalātı
Gösterse eger dīde-i merdümde dirāzı

Ṭâ' atda ḥulûş olmayacak ḥalka riyâdur
Kim neyler ola bilsen ' aceb öyle namâzı

Beñzer şuña kim şâhibine olmaz ibâḥet
Ṭutduḡda helâk eyler ise şaydını tâzı

Bir sâġar ile sâķî riyâdan beni kırtar
Ey muṭrib-i ' İsi nefes al destüñe sâzı

Vehbî'ye açan ḥoķķa-i mekri daḡı oynar
Bilmez mi ki lu' b-ı felek-i şu' bede-bâzı

14.

Velehü

Müstef' ilün/Müstef' ilün/Müstef' ilün/Müstef' ilün

Baġdı ḥabâb-ı saġaruñ âyine-i şafâsına
Dikdi gözini bâdenüñ çehre-i dil-güşâsına

Sâġar-ı meyde seyr iden ' ömr-i ḥabâbı ḥayfdur
Aldana deyr-i ' âlemüñ şüret-i bi-nefâsına

Ķâmet-i sebz-püşnuñ şöhretini görem diyen
Baġma mı serv ü ' ar' aruñ ḳâmet-i ḥazar uķbâsına

Bir sâġar-ı şikesteye düşse lebün ' aksi senüñ
Virmeye dil anı Cem'üñ câm-ı cihân-nümâsına

İṭḥâf ider riyâsını zâhid bilür bunı meger
Tuḥfe-i ṭâ' at ' arz ider ḥıdmet iden Ḥüdâsına

Hâtıf-ı ġayb müjdesi sâķî işâret eyledi
Bâde-i dil-güşâ ile derd ü ġamuñ devâsına

Herbir maķâlî dilber-i şîrîn kelâma beñzedi
Diñleyen eş'âr-ı Vehbî ' âşık olur edâsına

Bâd-ı şabâ gelür saña ḳâfile-i şenâ ile
İrdiñ ise sâye-i bârgeh-i du'âsına

15.

[128b]

Vehbî-i Yemânî**Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün**

Şu kim fark itmedi âbı sebûdan
Nice tefriķ ider deryâyı cûdan

Muħabbet dilîrin kendüñden iste
Ferâgat eyle ğayrı cüst ü cûdan

Perişân u peşimân sen kıomazsuñ
Eger geşt ü güzârı sũ-be-sũdan

Men ü mâ terkini ursañ bilürdüñ
Ĝaraz odur cihânda o vü budan

O[l]ma ħurşid-i tâbân gibi zâhir
Degilsün munfaşıl ol mâh-rûdan

Senüñ şeklüñde bir âyine düzdi
O[l]ma rû-bâ-rû ħâk ü nâr u şudan

Giriftâr-ı ğam-ı çâh-ı tabî'at
Olub sen kendiñi kıurtar kıuyudan

Ķulak tut na'ra-i mestân-ı bezme
Irağ ol şüfiyân-ı hây u hûdan

Degil ħâlî cihân bâğında 'ar' ar
O serv-i ser-firâza ser-fürüdan

'Arz-ı ħâlidür ol çeşm-i siyâhuñ
Ĝazâl-i Çin'de nâf-ı müşk-bûdan

Muħabbet bezmidür kıo câmı Vehbî
Şarâb-ı nâbı nüş eyle sebûdan

Şarâb-ı 'aşķ-ı yârũ dengi yokdur
İçen anı geçemez reng ü bûdan

16.

Velehü

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün

Süleymân hüdhüd âşaf-ı beşâret
İder peyk-i şabâ birle işâret

Ki Belkıs-ı Sebâ mülk-i Yemen'den
İrişdi zeyn ola âyîn-i ' işret

İçüb mestânedür şahbâ-yı gülden
Civânân-ı çemen-zâr-ı leîâfet

Vücûduñ hâkin it hamr ile tahmîr
Ola vîrâne-i kâlbün ' imâret

Mey-i la' l-i müzâbı ferş-i râh it
Seni pîr-i muğân itse ziyâret

Cemâl-i şüret ü ma' nâ-yı yâri
Ne söylersen kabûl itmez ' ibâret

Muhabbet reh-güzârın şorma benden
Tutarsuñ râh-ı efkâr-ı selâmet

İder şimşâd-ı bâğa ' arz-ı refîâr
O serv-i şaĥn-ı bâğ-ı istikâmet

Geçüb şadr-ı dile istedi taşaddur
Benüm şadrumdadur şadr-ı şadâret

Çıkar mi' râc-ı tâc-ı ĥusrevâne
Neden mûr-ı za' îfe bu sa' âdet

Göñül mülkini yağmadan şaĥınsam
İder Tatar-ı gamzeñ ' azm-i ġâret

Metâ' -ı ġamla şehr-i ' aşka Vehbî
Ziyân itmesin eylersuñ ticâret

17.

Vehbî-i Yemânî**Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün**

Sînemi şemşîr-i ğamzeñ itmeseydi çäkçäk
Eylər idüm tîĝ-i ğamdan kendümi kendüm heläk

Sen ħabîb-i bî-mişälüñ mişlini aĥvel görür
Mâ raeyna fî semāvâtin velâ arđi sivāk

Meşrebüm pāk eyledi ol yâr-i pāküñ meşrebi
Pāk meşrebdür olan meşreb-i dildâr-i pāk

Ey t̄abîbüm bulmadı derdâ ki dermân-ı derün
Derd-i ' aşquñla cihânda olmayanlar derdnāk

Dâm-ı keşretle t̄utarsuñ ol hümâ-yı vaĥdeti
İtmesün şayyâd-ı göñlüñ iştirâki iştibāk

Sâlik-i silk-i hidâyet vâşıl-ı cennet olur
Dûzah-ı ħırmânedür râh-ı dâlele insilāk

Destini medd eylemiş zülf-i ruĥ-ı yâre raĥîb
Vehbiyâ derdüm olubdur sûre-i tebbet yedâñ

18.

[129a] Vehbî-i Yemânî**Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ulün**

Şalıbdur bülbülân ĥoş nevâlar
Cihân gülzârına şayt u şadâlar

Giyer sultân-ı vaĥdet serv ü gülden
Yeşil ĥil' atler ü gülgün qabâlar

O şâhuñ gülşen-i ĥüsnün ögerler
Zebân-ı dil-keşân o dil-güşâlar

Gedâ kisvet gezer şâh-ı muĥabbet
Gedâlar şâh u şâh oldı gedâlar

Dehân-ı gönçeden la' lûñ öger gül
Şürâhîler kıılır rengîñ edâlar

Değişmezler devâya derd-i yârı
Ġam-ı derd-i nigâra mübtelâlar

Güzer kılduğ bu keşret ' âleminden
Muhabbet ehline bizden du' âlar

Muşaffâ eyleñüz mir'at-ı kalbi
Ruğ-ı cânânededen eyleñ şafâlar

Süleymân'dan beşâret hüdhüdidür
Sebâ mülkindeki bād-ı şabâlar

Cemâl-i yâri seyrân itdürürdi
Bize âyine-i ' âlem-nümâlar

Ruğ-ı pür-nür ' aşk-ı yâre Vehbî
Mezâhirdür cemâl-i dil-rübâlar

19.

Vehbî-i Yemânî

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ulün

Seg-i küy-ı nigâra ihtirâmum
Ne deñlü olsa artar ihtişâmum

Cemî' maqşûdumı terk eyleyelden
Müyesser oldu ser-cümle merâmum

Pür olsun sâğaruñ destüñde sâķî
Eger tölmedi devründe câmum

Değişmem sidre-i bâğ-ı behişte
Nihâl-i kâmet-i tûbâ-ı hırâmum

Bağışlar şükr-i ' aşk-ı yâre gönüm
Şevâb-ı tã' at u hacc u şıyâmum

Çeküb bu tîg-i âteş-bâr-ı âhum
Niçün almam felekden intiķāmum

Kerem ehli maña dem-bağş olandur
Kerāmetdür benüm kār-ı kirāmum

Zebānum maṭla‘-ı mihr oldı Vehbī
Sipihr üzre şüreyyādur kelāmum

Benüm merdān-ı rāh-ı ‘aşka müştāk
İrişdür anlara benden selāmum

Feleklerden mu‘ allā eylemişdür
Maķāmum ħusrev-i gerdün-ĥıyāmum

20.

Vehbī-i Yemānī

Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

Şāhid-i ‘aşkuñ bu ‘ālem perde-i ruĥsārıdur
Mihr ü meh ol perdelerden pertev-i dīdārıdur

Yār ile yār olmayanlar görse bilmez yārını
Bilür erbāb-ı nazar yāri muĥabbet yāridür

Bilmedüm bāzār-ı ‘aşkuñ kādatur dirse perī
Söyleñüz sermāye-dāre bu cihān bāzārıdur

Mālik olsa devlet-i İskender cemm-i sīrete
Darılır ‘ālemdede dil Dārā-yı ‘ālem dārıdur

Çekse bāğ-ı ĥüsn-i yāre dil nola nāle-künān
‘Andelīb-i zāre zīnet bu cihān gülzārıdur

Gülşen-i kūyuñ şafāsı nāle-i ‘uşşākđur
Revnaķı gülzār-ı dehrün ‘andelīb-i zārıdur

Bir şecerdür dāne-i sırr-ı ĥaķīķatden cihān
Dil o şāĥ-ı mīve-dāruñ tāze vü ter-bārıdur

Olalı dil Vehbiyâ gevher-fürûş-ı 'aşk-ı yâr
Gerden-i dehre qalada nazm-ı gevher-bâridur

Dilberüñ inkâr ider te 'şîr-i tîğ-i ğamzesin
Qatl iden zühhâdî kendü hânçer-i inkâridur

21.

[129] Vehbî-i Yemânî

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün

Olur tâlib olan cânâne maqlüb
Hâkîkatde maḥbedür 'ayn-i maḥbûb

Cemâli defterinde mehveşânüñ
Olubdur ḥüsn-i ḥaṭṭ-i yâr mektûb

Güzellerde olan ḥüsn-i melâḥat
Cemâl-i ḥüsn-i yâre oldı mensûb

O yârüñ 'âriyetdür tal' atından
Cemâl-i çehre-i maḥbûb-ı mergûb

Züleyhâ gibi 'âşık oldı ḥüsnüñ
Görünce tal' at-ı Yûsuf'da Ya' kûb

Senüñ zülf-i perîşânüñla ğamzeñ
Şalıbdur 'âleme ğavğa vü âşüb

Qoşuldu nûr-ı 'aşk-ı yâre 'uşşâk
Olubdur zerreler ḥurşîde maşḥûb

Ne kim vardur Hüdâ'ya secde eyler
Eger seng ü eger hâk ü eger çüb

Gider ğaflet-i hicâbın Vehbî gözden
Ruḥ-ı mehtâb-ı yârüñ şanma maḥcûb

22.

Velehü**Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün**

Biz kıyüd-ı ' aşk ile pâ-bend olan dīvāneyüz
Bend ile bağlanmazuz bend-i ğam-ı cānāneyüz

Beste kılduk ' aqlımız zencir-i zülf-i dilbere
Genc-i künc-i ' aşk olan dīvāne-i vīrāneyüz

Bizden alur bāde-i bezm-i cihān keyfiyyeti
Biz rahīk-i cām-ı vaḥdet nūş iden mestāneyüz

Dest-i mestān-ı şafāda yīrimüz baş üzredür
Bāde-i ' aşk-ı āliyeden ṭolı peymāneyüz

Cām-ı şaḥbāda lebūn ' aksin temāşā kılmışuz
Ol sebebden sākinān-ı şuffe-i meyhāneyüz

Muḥtelifdür baḥr-i vaḥdetde bizüm evşāfımız
Ḳatre vü mevc ü şadef hem baḥr ü hem dürdāneyüz

Şeş cihetden taşra bir sâz ile demsâz olmuşuz
Şanma biz āşüfte-i bang-i ney ü şeşhāneyüz

Şaydımız murġān-ı şahrā-yı hüviyyetdür bizüm
Zülf ü ḥāl-i yār ile geh dām ü gāhī dāneyüz

Gāh sākī gāhī mey geh cām u muṭrib gāhī ney
Geh māşit geh gāliye geh zülf ü gāhī şāneyüz

Ḳāfile salar ' aşık olduk cihān bāzārına
Hem metā' -ı ' ālemüz hem ḥ'āce hem sermāyeyüz

Nār-ı ' aşka yanmadan biz Vehbiyā ğam çekmezüz
Şu' le-i şem' -i ruḥ-ı cānāneye pervāneyüz

23.

Velehü

Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

Câm-ı bezm-i 'aşka la' lün bâdedür
Gül ki âlât-ı hamr âmâdedür

Beng ü afyün u duhân keyfiyyetin
Ögme rindâne şafası bâdedür

Şüfiye şorma muhabbet bâdesin
Bu haber-i rind kadeh-peymâdadur

Gülşen-i 'âlemde meyl-i murğ-ı dil
Ol yüzi gül kâmeti şimşâddadur

Virmemiş la' l-i leb-i Şîrîn'e cân
İ' tirâzum Husrev ü Ferhâdedür

Ol boyı servün olaldan bendesi
İki 'âlemden gönül âzâdedür

Dil dilinden Vehbiyâ aldum haber
Dilbere dil 'âşık u dildâdedür

24.

[130a] Vehbî-i Yemânî

Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilün

Fâilâtün Fa' lun

Acı tatlu giçinüb gitmedeyüz dünyâda
Tatluyı bilmeyene acı gelür halvâ da

Tâ' at-i Hakkâ dürüş himmet kanâ' at gözle
Bir 'amel istemeyün kâre gelür 'uqbâda

Mülk-i¹⁵ İskender'e bakmaz şu ki cevher bildi
Ayagūñ toprağını t̄ac-ı ser-i dildāde

D̄ideler dilber-i meygūnıñı seyrān eyler
Her ḥabābı ki görürsen ḳadeḥ-i ṣaḥbāda

Şūret-i keşrete bakma ma' nā-yı vaḥdete dal
Mevc-i bisyāre mişāl aña bunı deryāda

‘ Arif oldur ki göre nūr-ı tecellā-yı cemāl
Vech-i esmāya baḳub āyine-i eşyāda

Per-i ‘ anḳādan olur ehl-i muḥabbete şālı
Zāg ṭab‘ a ne şeref aṭlas ile dībāda

Mülhim-i ğayb zebānından anuñ nuṭḳa gelür
Ḥalka-veş gūşı kimüñ oldı der-i Mevlāda

Ṭal‘ at-ı yāre gözün dikdi ayırmaz ağyār
Çeşm-i ḥibā gibidür mihr-i cihān-ārāda

Vehbiyā oldı cihān mazhar u meclā-yı cemāl
Cilve-i yāri görür ‘ arif olan meclāda

‘ Arif oldur ki ola aña cihān ḳaydından
Ḳāmet-i serv-ḳad-i yār gibi āzāde

25.

Vehbī-i Yemānī

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Fe‘ ulün

O dām-ı ṭurre-i müşgīn-i pür-çin
O ḥāl-i dāne-i ruḥsār-ı rengin

Şibāk-i iştıyād-ı murğ-ı dildür
Ḥaṭ-ı sebzüñdeki dendāne-i sīn

¹⁵ Kelime okunaklı değil.

Zalâm-ı şâm-ı hicrânun giderdi
Şu'â'-ı âfitâb-ı şubh-ı temkîn

Ġam-ı hâliyle eşküm dâne dâne
Sipih-r-i hüsn-i yâre oldı pervîn

Ruġ-ı yâre gözüm âyine düşdi
Kanı çeşmüm gibi âyine âyîn

Eger miskîn-i zülf-i yâr olursañ
Virürler saña mülk-i Çîn-i miskîn

Cihân naķşında buldum naķş-ı ġaţţun
Cemâlündür cihâna naķş-ı tezyîn

Leb-i meygün-ı yâri vaşf idelden
Sözüm sâġar-veş oldı Vehbî zengîn

26.

[130b]Vehbî-i yemânî

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Fe'îlün

Bu bezm içre gelen kimdür giden kim
Mey-i 'aşkı viren kimdür içen kim

Hevâ-yı muhtelifden çeng ü nâyı
Bilür misin çalan kim diñleyen kim

Şalât-ı sâcid ü mescûdı bilseñ
Bilürdüñ kim kılan kıldıran kim

Şuġuf-ı defter-i leyl ü nehâra
Bu erġâmı yazan kim yazdıran kim

Şalâġ-ı tã'at u ġubġ-ı fesâdı
Bilür misin iden kim itdüren kim

Ümid-i vuşlat-ı yâr-i şafâ-baġş
Deġilse saña firġat çekdüren kim

Cemāl-i Muştafā'yı saña Vehbī
 ˘Tuyar mısun seven kim sevdiren kim

Gül-i bāğ-ı ruḥundan bülbül-āsā
 Öten kimdür çemende ötdüren kim

Değil pervānesiz her şem^ç -i şoḥbet
 O pervāne o şem^ç -i encümen kim

˘Koyub cān Yūsuf'un bāzār-ı Mısr'a
 Olub mālīk alan kimdür şatan kim

27.

[131a] Vehbī-i Yemānī

Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün

Mīve-i vuşlat ise ğars-ı temennīden şemer
 Bān-ı bāğī arzū-yı mīve eyler kim eger

˘Hoş degildür herkesün başı hevā-yı ^ç aşk ile
 Beñzemez murğān-ı ğayra bülbül-i āşüfte-ser

Maşrıq-ı cāndan doğarsa āfitāb-ı ^ç aşk-ı dost
 Şām-ı baḥtum gösterür burc-ı şerefden şad kamer

Bezm-i vahdet sāğarın nüş eyleyen peymāne-keş
 Kendüyi dünyā vü ^ç ukbādan bulurmuş bī-ḥaber

Olmasun mı rind-i mey-ḥ^çāruñ du^ç āsı müstecāb
 Ḥākini ^ç anber bilür meyhānenün sengin güher

Bağlamaz dil riştesin esbāb-ı dehre her kimün
 Sūzen-i ḥiddetle zihnī kisvet-i ma^ç nā diger

˘Hüblük semtini senden öğrenür maḥbūblar
 Hübdüñ evvelde ammā şimdi olduñ hūbter

^ç Aks-i ḥüsnünden cihān girdi gülistān şekline
 Şāhid-i ^ç aşkuñ idince gülşen-i dehre güzer

Gülşeni şevk-i leb ü zülfünle geşt eyler şabâ
Hâr u hârâdan nesîm-i gönçe vü sünbül diler

Beñzemezdi ' aşıkun dâğ-ı dil-i süzânına
Olmasa ol dâğdan mihr-i münevver behrever

Her kimi kim eylemişdür girdigâr ümîd-vâr
' Âkıbet ceyb-i murâda dost maqşûdı irer

Şeyh ' Alî'nün zav ' -i mışbâh-ı ma' anîdür sözi
Pertevinden irişür mişkât-ı kalbe nûr u fer

Evliyânun hâkrâhı bildük çün kendüyi
Bağsa hâk-i siyâha eyleye iksîr-i eşer

Hâkrâh-ı evliyâdur cevher-i tâc-ı kemâl
Aña tâcuñ nezr idendür husrev-i tâc u kemer

İt kemâl ehline hıdmet eyle taşşîl-i fûnûn
Olma ferzend-i cehâlet ey püser kesb it hüner

Hâr-ı cevr-i hecr-i yâre itdik çün iştibâr
Bülbül medhi çemende gönçe-i ra' nâ vü ter

Mağla' -ı şems-i kerâmet Hâzret-i Mollâ-yı Rûm
Gözi açıklardan itmiş idicek aña nazâr

Ol diler kablan-ı çarha pençe-i kahr u ğazab
Bîşe-zâr-ı ' aşk-bârîde olan şîrân-ı ner

Ger ğubâr-ı râhını mîl-i helâl eyle şabâ
Bî-başîret çeşmine çekse bulurdı şad başâr

Bu güneş âyinedür ' aks-i ruğ-ı mehtâbına
Nûr-ı mihrinden anuñ şems ü kâmerdür müstağâr

Şafha-i hâlinde merķûm olmasa erkâm-ı ' aşk
Olmaz idi defter-i ğüftâr-i Vehbî mu' teber

28.

Vehbī-i Yemānī**Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ulün**

Muḥabbet ehli rāḥat itmesünler
Ġam-ı ' aşqdan ferāgat itmesünler

Turunc gibi¹⁶ elini kesmesünler
Züleyhā'yı melāmet itmesünler

Degildür māsivā kesb-i bizā' at
Aña fikr-i izā' at itmesünler

Götürmez keşreti mihrāb-ı vaḥdet
Cemā' at yok imāmet itmesünler

Şükük u şübhedür zulmāt-ı cāhil
Düşüb cehle cehālet itmesünler

Kirāmīler kerem-kārında olsun
Yā da' vā-yı kerāmet itmesünler

Olur ṭā' at sa' ādet ehl-i zühde
Niçün sa' y-i ' ibādet itmesünler

Bulunmazsa dirāyetde hidāyet
İ' ānetsiz ibānet itmesünler

Eger terk-i cehālet eylemezse
Reh-i ' aşka hidāyet itmesünler

Cüvān bī-' aşq olsa şehdür aña
Ra' iyetsiz ri' āyet itmesünler

Ruḥuñ yanında ey şubḥ-ı şabāḥat
Nücüm ' arz-ı melāḥat itmesünler

¹⁶ Kelimenin üzerinde "āsā" ifadesi de yer alıyor.

Benüm peyk-i zamîrüm gibi Vehbî
‘İbâdetde şetâret itmesünler

Nihâyet yok reh-i şahrâ-yı nazma
Bu sâhatda mesâhat itmesünler

29.

Vehbî-i Yemânî

Fe‘ ilâtün/Fe‘ ilâtün/Fe‘ ilâtün/Fe‘ ilün

Halka-i devre gir yâr gibi böyle kü’üs
Ne için rakş-ı habâb itmeye destâr-ı rü’üs

Büse-i câm-ı lebin umsa gönül meclisde
İderüm elde zarâfetle leb-i sâgarı būs

Kaşlaruñ kıble-i erbâb-ı muhabbet bilürüz
Görürüz âteş-i ruhsârıñı mihrâb-ı mecūs

Muṭrib-i nağme-serâ oldı şafâlar virdi
Bu gice bezmimize şubha degin bāng-i ḥurūs

‘İllet-i devlet-i dünyāya giriftâr olma
İdemez buncılayın derde devā Calinus

Vehbiyâ münkir-i ‘aşkuñ yüzine bakma şağın
Oldı ebrûları tuğrâ-yı minâ şîr-i nuḥūs

Sonuç

XVII. yüzyılda yazılmış olan Kitâb-ı Rûhânî fi Şerh-i Mesnevî-i Nûrânî adlı Mesnevî şerhi, Mesnevî'nin bir bölümünün şerhi olup "Padişah ile Hasta Cariye" hikâyesinin bir kısmına kadar getirilmiştir. Mesnevî şerhinin zorluğunu eserinde yeri geldikçe ifade eden Vehbî-i Yemânî, şerhinde ilk 18 beyti ayrıntılı bir şekilde açıklamış, şerhini manzum ve mensur kaynaklarla ayet ve hadislerle yeri geldikçe desteklemiştir. Vehbî-i Yemânî, şerhinde muhtelif şairlere ait Arapça, Farsça, Türkçe manzum parçalara yer verirken kendine ait manzumeleri de metninde sık sık kullanmıştır. Bunların haricinde şerhin ilk üç ve son dört varlığında şerhten bağımsız olarak verilen manzumeler, onun ilmî yönünün yanı sıra şairlik vasfının da olduğunu ortaya koymaktadır. Tasavvufi şiir geleneği ile oluşturulmuş olan bu manzumeler, şerhin içindeki manzum parçalar dahil edilmediğinde yirmi dokuz adet olarak tespit edilmiştir. Aruzun çeşitli kalıplarıyla yazılmış olan manzumeler, çoğunlukla gazel nazım şeklinin özelliklerini taşımaktadır. Çalışmada, kaynaklarda şairlik kabiliyetine sahip bir şahsiyet olarak tanıtılan Vehbî-i Yemânî'nin şahsiyeti hakkında bilgi verilmiş ve Fransa Millî Kütüphanesi'nde tespit edilen Kitâb-ı Rûhânî fi Şerh-i Mesnevî-i Nûrânî adlı şerhi tanıtılmış, şerhten bağımsız olarak verilen manzumeleri transkripsiyonlu metin halinde çalışmaya dahil edilmiştir.

Kaynaklar

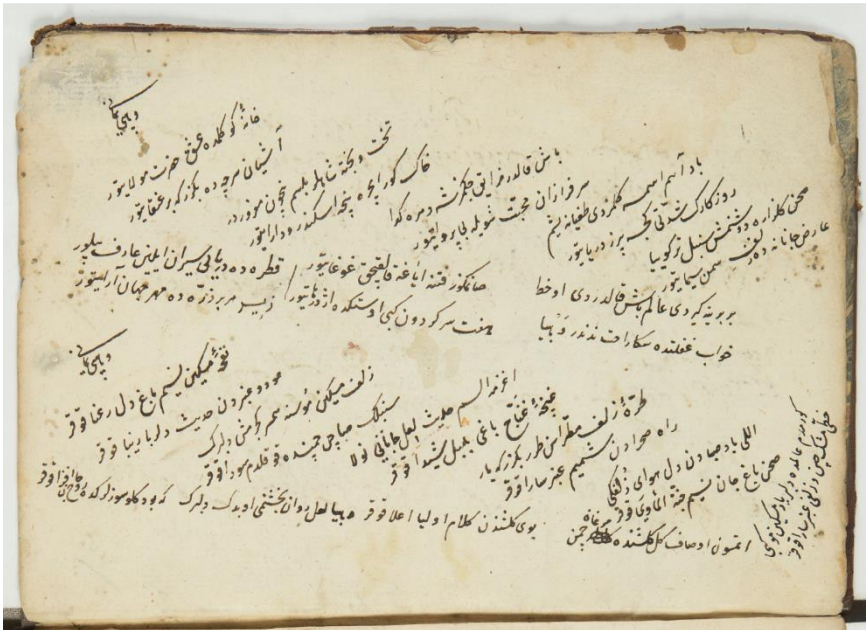
- Akkuş, Metin. (1993). *Nefî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Altuntaş, Mustafa Celil. (2017). "Süyûtî'nin Cami's-Sagîr'inin Osmanlı Hadis Eğitimindeki Yeri". (Ed. Hidayet Aydar, Ali Fikri Yavuz). *Sahn-ı Semân'dan Dâri'l-fünûn'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası (Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler)*. İstanbul: Seçil Ofset, s. 346-354
- Bağdatlı İsmail Paşa. (1951). *Hadiyyât Al-'Ârifin Asmâ' Al-Mu'allifin ve Âsâr Al-Musannifin*. İstanbul, C.1
- Birişik, Abdülhamit; Arpa, Recep. (2011). "Osmanlı Dönemi Tefsir Çevirileri". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. C. 9, S.18, s. 216-217.
- Bursalı Mehmed Tahir. (2016). *Osmanlı Müellifleri*. (Haz. M. A. Yekta Saraç). Ankara: TÜBA, C. 1.
- Can, Şefik. (2017). *Mevlânâ (Hayatı-Şahsiyeti-Fikirleri)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat. 11. Basım.
- Can, Şefik. (2010). *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi 1-2*, İstanbul: Ötüken Neşriyat. 11. Basım.
- Ceyhan, Semih. (2004). "Mesnevî". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul, C. 29, s. 325-334.
- Çelik, İsa. (2005). "Klasiklerimiz/XIII Mesnevî-i Manevî". *Tasavvuf İlmî ve Araştırma Dergisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Kütüphanesi.
- Demirel, Şener. (2007). "Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve Şerhleri". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. C. 5, S.10, s. 469-504.
- Güleç, İsmail. (2008). *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1985). *Mesnevî ve Şerhi*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi, C. 1, 2. Basım.
- Karaismailoğlu, Adnan. (2012). *Mevlânâ, Mesnevî*. Ankara: Akçağ Yayınevi, 12. Basım.
- Köprülü, Fuad. (2013). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınevi, 13. Basım.
- Mevlâna Bibliyografyası*. (2007). (Ed. Tuncel Acar, Sema Akıncı). Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Önder, Mehmet; Binark, İsmet; Sefercioğlu, Nejat. (1974). *Mevlana Bibliyografyası*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, C.2.
- Redhouse, Sir James W. (2011). *Turkish and English Lexicon New Edition*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 4. Basım.
- Ünver, İsmail. (2017). "Mesnevî". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Basım.
- Tahir-ül Mevlevî, (?). *Şerh-i Mesnevî*. Şamil Yayınevi. İstanbul. C.1, 2. Basım.
- Vehbî-i Yemânî. *Kitâb-ı Rûhânî fî Şerh-i Mesnevî-i Nûrânî*. Fransa Millî Kütüphanesi, Regius. <http://kuran.diyanet.gov.tr> E.T. (15.10.2018)
- lugatim.com (Kubbealtı Lugatı). E.T. (15.09.2018)

Ekler:

1a

1b

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ إِلَيْكَ أَشْكُو صَغْفَ قُوَّتِي وَقِلَّةَ حِيلِي وَهَوَانِي عَلَى النَّاسِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

مِنْ عَدَمِ مَعْرِفَتِي وَقُصُورِ هِمَّتِي أَفْتَحُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عِلْمٍ الْعَوَامِضَ وَالْأَلْوَانِ
وَيُورِضُ بِحَيْثُ يُوْرُ الْأَنْوَارَ بِجَيْدِكَ الْمَخَارِقَ وَاللَّهْلَةَ الْأَخْيَارَ وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِمْ
مَا دَارَ الْفَلَكَ الدَّوَارَ وَصَلِّ عَلَى جَمْعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

ابن اوله حضرت کاثر کاثر دعا و منظوم نور ظهور و غیر مولانا و سیدہ خصیصہ حضرت مولانا
جلید حمید لری لسانہ قالہ و قیدہ عنوقا سرور لیدہ و مشورہ معلومہ پورہ لکہ بیت

بشوارنی چون حکایت میکند از جہاں میان کتاب میکند

بے لیدی کی بخت نماند و کز مغاز لوبی بماند نامہ سید اولانہ کب جو فہ بومعانی باہ و عیان
مروارثی لیدی کہ یہ سید کوی بیکر جامع فاضل وجود خود عنون کامر و نہ کنایت و مستعار
کهن صدقہ جزیرہ لؤلؤ و کفارہ زبول و جوف بہت و مشاکلت لریہ لیدہ بیاضہ و
جہت جامعیت و آرزو جملہ و نہ وجد ما بہت بو کنایت و کہ مانند لیدہ و لکن و روہ
پہ نالانہ تہی لیدی و کظاہر و عیانہ و بوسیدہ تبول نفس لیدہ پرمول و بوس و مولانا

بیت پرموادنی کی عشق کل طبع پرموس در دلدن باخبر عالمہ بوق ہم نفس
بیت کم کوش اور دی فولجبلہ کبھی ناکا او لیسیدی نالہ عشق ہم نفس

پس یہ وہ ہوسد لکہ و اعجاز لیدہ جو معارف متعارفہ و لک لؤلؤ لبر معارفہ و نفس
و برانہ لک لؤلؤ لبر منقطع و مشورہ و منقطع و مولانا لؤلؤ و نہ معلوم و مفہوم کہ
تجاہ مجرب و طالب لؤلؤ از مذاہب مصابین و متاجر لیدہ بوجہ تقویٰ و رضی قطب مولانا لیدہ جو و

کہ کفارہ

127

دل و دلده و بی غایه که المسمی بقدرین و قطرات شمع دعا و فرعون موریه که زینور
 جمال دعا لری لیل قهر محفور و قلب مقهور عری روشن لیل و اول عالم جنین خلوده
 بیلد لمشیه بنی بوقر مظلومه اکلر بویک دوست بویک دوست بویک دوست
 جهان دارنه قالم کنسه باقی نه منزه استخوان قالور نه خود بویت
 و حساب و بولونه و ارضه و فوده که لایکادون یققهون قبیلده لولدنه قور قور
 موده و مطالعتمس معاینه قهر الوصول مغرب لغراض و فصول لولور لولور لولور
 سدا و لولده لولده روشن نه یاجو جفته و فاولده سدا لولور که غیرت حق لیل
 مد و لیل لری نبی السخی مالمک یوسف بضاعت و روین نه سده غرض یولوب
 ترکه لغراض لیل و یولوبه تا که کذوبه نولر به و توفیق حصول مولود صبر اول
 و طوق توفیق و توفیق تحقیق و کوفه لرضاف لوصاف مطوق بول یاجور اولور
 باری مستلزم بکون و همون لولوب طر مساکر فباع و معایبه کارین طری و لویه
 شعر ماضی شمس الضحی و الشمس طالعه ان لا یرئی ضواءها من لیس انصر
 بیت کریمند بروزت بره نوز چشمه آفتاب راجه کنه
 شعر سبقت العالمین الی العالی فصیح حکیمتی نور الهدی فی
 یدید الجاهدون لیطیقوها ویابی الله الا ان سیمه

حضور و وقت بضاعت بمنظورده اوقات اضاعده کجور لولنده کجور اولور طغاره
 اولور لکن وجود نظر مجزوه جوه و شده مبتول اولور و هوس حضور و فضل نظر زاده
 اعتبار قول و یوزیت در نظر باری من بی همان جیر اند من جنبیم که نمودم در کاشان دانند
 و یوزی مقرر و که صورت بشو بر مقتضای انا کُل شیء خلقناه بقدره
 لری و یوز غایت باقی نریک لالزوم حال معلوم خولری خواص عالمی لولور
 قورفت من خزیره و نالیغه و نظره و تصنیفه فی واخر جیب المرب
 سه سبع و نالیغین بعد الف 4

این کلمات مستورده
 و غیرتوری که شروع تا نوز باقی طرکات استخوان حکیم
 جامع الصغیر علی البصر و البصر فی نور انوار کبریه
 ایدوب مصطلکات انوار و نور اولور که در کاشان
 و اولور و اولور و اولور و اولور و اولور و اولور

131b

کوروز کوروزی خراب دهست
 کلاکله احصاعت التمولر ایضا
 دکله رماورالکی یضای
 زینجی ملامت التمولر
 عم خندق نوانت التمولر
 حجت الی احوالت التمولر
 دی بیگانه

شلوک مینور فلان حال
 جامعیت یوق ملامت التمولر
 کوروز کوروزی خراب دهست
 کلاکله احصاعت التمولر ایضا
 دکله رماورالکی یضای
 زینجی ملامت التمولر
 عم خندق نوانت التمولر
 حجت الی احوالت التمولر
 دی بیگانه

اکر ترک خطالت بلور
 رعنه هدایت التمولر
 رنگ باندن ای صیصابت
 نجوم عرض ملامت التمولر
 عبارته شرطارالت التمولر
 بوساحتده سات التمولر
 نهایت یوق اهرای نظد
 بنم یک صفریم کی و بی
 دی بیگانه

شلوک قبل ارباب بیست بلور
 کوروز کوروزی خراب دهست
 کلاکله احصاعت التمولر ایضا
 دکله رماورالکی یضای
 زینجی ملامت التمولر
 عم خندق نوانت التمولر
 حجت الی احوالت التمولر
 دی بیگانه

مطاب لغوز اولدی صفار وورد
 بو کجه بر غمزه صحر دکن بانک فرس
 عت دولت دنیا کفر اولد ایدر بو کلین درده دو اچا کلوس
 ویامکر عشق یوزنه تو صقن اولدی بولری طای مناسک کوس
 ایروم الله طاققلب ساتی بوس
 نوب نام این اولد کول کلید
 نه ایون رفیق صباب یزد کسار اول کوش
 طلقه نوره کربابی بولا کوش
 دی بیگانه

